

LITERATURA POPULARA.

NOTIUNI

DESPRE

COLINDELE ROMANE.

de

G. DEM. TEODORESCU.

BUCURESCI.

TIPOGRAFIA „TRIBUNEI ROMANE”.

1879.

LITERATURA POPULARA.

NOȚIUNI

DESPRE

COLINDELE ROMANE,

de

G. DEM. TEODORESCU.

BUCURESCI.

TIPOGRAFIA „TRIBUNEI ROMÂNE“.

1879.

AMICULUI MEU

Gr. G. Tocilescu.

Aceste cercetări au fostu espuse într'ua confe-
rință publică, ținută la „*Ateneul român*“ în séra zilei
de 10 Marte, anulă 1879.

Edițiunea autorului.

COLINDELE ROMÂNE.

I.

PROPAGATIUNEA PRODUCERILORU POPULARE.—„CANTECULU LUI
ISVORANU“.

Frunză verde ghiată-rece,
In luna lui Maiu în dece
Isvoranulū rēu petrece .

.

Mulți din noi sciū că ast-felū e 'nceputulū
unuī cântecū eșitū dintr'a poporuluī imagine,
sub impresiunea unei întēplări durerose.

Bētrānulū Isvoranu, proprietarū alū moșie-
lorū Giulești, Chiajna și altele din apropierea
Bucurescilorū, de mai mulți anī s'afila în ju-
decată c'unū Grecū, fostū arendașiū, din cauza
unorū daraveri de produse și pentru alte pre-
tensiuni diferite.

Afacerea se infățisiase înaintea tribunaluluī,
unde Isvoranu câștigase procesulū.

In ziua de 10 Maiū, suntū mai multū de
nouē-spre-dece anī de zile pēnē astăzi, cauza

se cercetase la înalta curte criminalică¹, unde ierăși Greculă perduse procesul.

Atunci, în marea'i mânia — scia, pôte, că în partea lui fusese sfînta dreptate — pândi pe boieru pênă să se dé josu, și, pe treptele scării, după ce 'lă împuşcă, îl lovi de mai multe ori și cu pistolul în capu, ca să se asigure că viu nu 'lă mai lăsase.

Cândü vestea despre acéstă faptă ajunsese în satele semi-sêrbesci, unde erea proprietarü ucisulü, departe d'a inspira mîhnire, ea produse uă bucuriă generală. Țêranii se cređură scăpați ca d'uă aspră tiraniă [de ôre-ce se pare că Ișvoranulü numai prin bunătate nu esclase] și decî se strînseră la hanü, ca și cum arü fi fostü vr'uă đî de mare sêrbătóre, êrü lăutariü, ajutați de neșciutoriü săteni, pôte și de nescaï-va cãrturariü, improvisară cãnteculü cu

Frunđă verde ghiață-rece,
In luna lui Maiü in đece
Ișvoranulü rëu petrece .

Imprejurarea fiindü locală, cãnteculü nu putu fi de cãtü ierăși localü, cunoscutü abia în satele Rudeni, Giulești și Chiajna, de unde apoi se răspândi prin cele mai apropiate, Catane, Dragomiresci și altele, prin urmare și în capitală.

1. Localulü din fața bisericeï Dómna-Bălașia, fosta curte de apelü și ađi secțiunea III a tribunalului de Ilfovü.

După câți-va ani, căduse în uitare, împreună cu amintirea faptului care ȳ dedese nascere. Abia dac' avusese timpul s'eu meritul d'ea fi tipărit în colecțiunile obicinuite ale cântecelor mai întrebuintate, poreclite „cântece populare“, ceia-ce nu pré e probabil.

Acum două ani, pe la 'nceputul verii, cându, din cauza resbelului cu Turcii, armata primise ordine de concentrare, garnisona din Iași trebuia să plece și d'ensa. Atunci *Curierul*, f'oiă iașenă, înregistrându acesta în numărul de la 5 Maiu 1877, relată că, în dimineața acelei zile, plecaseră uă sută de milițieni cu trenul și plini de veselie, întonându cântecul

In luna lui Maiu în zece ¹.

Fi-va acesta cântecul localu din apropierea Bucurescilor, care s' fi putut emigra p'ên la Iași, în timpu de vr'o 20 de ani, pe cându toți îl u

1. Iat' cuvintele testuale ale f'oiiei iașene: „Cu trenul de astăzi, au plecatu din Iași 100 milițieni, sanitari și b'ar-bieri, împreuna cu d. locotenent' Panaite Gârlea. Ei ereau f'orte veseli și au plecatu cântându „Din luna lui Maiu în zece“.—A se vedé țiarul *Curierul* (Iași) de la 5 Maiu, 1877, și *Românu* de la 10 Maiu, 1877, pag. 412. — In ceia-ce privesce particula *Din* de la 'nceputu, ea este în locu de *În*. Cântătorii, neput'ndu intona pe *î* nasal' singuru, îi punu înainte consuna *d*. Acesta e uă procedere întrebuintată cu nestramutare în t'ote cântecele populare. Ast-fel'u, în colinde, se țice „Din curte, din curte“, în locu de „În curte, în curte“, etc.

credeaă înormântată, împreună cu Isvoranu, în sicriulă uitării ?

Amă puté mântiné această presupunere¹, déca n'ară esiste ș'ună altă cântecă, cu aceleași cuvinte, ênsé pentru ună subiectă dosebită cu totulă². Ceia-ce se pôte afirma, este că melodia

1. Ast-felă cum s'a imprimată pentru prima-óră, ca foiță, în ȕiarulă *Binele publică* [Aprilc. 1879]. D-lă C. Chiriță din Iași ne-a atrasă ênsé atențiunea asupra împrejurării că, în partea de peste Milcovă, esiste ună altă cântecă, destulă de răspândită și vechiă de pe la 1848, de cândă cu trecerea armateloră rusesci, cântecă care se începe ast-felu:

In luna lui Maiă în ȕece,

Multă óste se petrece:

• Călărime,

Pedestrime etc.

D-sea arétă că, chiară déca milițiunii iașém aru fi sciută cânteculă lui Isvoranu, nu l'ară fi cântată atunci, pentru că nu erea potrivită cu ocasiunea, ci că erea cu totulă firescu ca sanitarii, care plcaă la resbelă, să iutoneze pe celă vechiă, ca ună cântecă de resbelă, care se potrivia cu simțimintele ce 'i animaă. Aceste considerațiuni suntă fôrte întemeiate, ele ênsé nu slăbescă câtăși de puțină adevêrulă că mai tóte producerile populare se propagă atâtă prin transmisiunea orale, câtă și prin scrieri, cum e fabula despre care tractéază d. Max Müller, precum se va vedé mai la vale.

2. Iaté și ună altă cântecă, în care figuréază numele fostulă Domnitoră C za și unde mai tóte ȕilele lună lui Maiă suntă înșirate. Reproducemă strofele care se mai țină minte de ună:

In luna lui Maiă *ântă*,

Cuzea strînge la copii;

In luna lui Maiă în *două*,

Cuzea strînge óste nouă.

.

In luna lui Maiă în *patru*,

Ii trâmite la 'mpératu;

In luna lui Maiă în *cinci*,

Ii descaltă de opinci

Și 'i încaltă cu cipei;

In luna lui Maiă în *șese*.

Fi îmbracă 'n haine gróse;

In luna lui Maiă în *șapte*.

Ii trâmite de se bate.

și cântecul lui Isvoranu a fost purtat de lautară mai întâiu la târgul Ferbinți; d'aci, învățat și dus ca noutate la Potlogi, în Vlașca, apoi spre Ploiesci și, către nord-vest, spre Pitești, în câtă chiară ađi e știut și se pôte cânta prin localități cu totul depărtate de punctul unde se născuse.

Ei bine, acésta e una din căiele pe care se transmit în generală producerile populare, fiă prosa basmelor, fiă versurile ghicitorilor, fiă melodia cântecelor.

Ună faptă isolat, care produce óre-care impresiune într'ua colectivitate de persóne, într'ună ținută mai multă séu mai puțină întinsă, se propagă prin graiu, se transmite din omă în omă, și se răspândește une-oră într'ua mare depărtare.

Déca versurile sunt plăcute, narațiunea interesantă séu melodia frumósă, atunci cântecul rămâne și duréză mai multe generațiuni, adesea mai mulți secolă.

Déca într'ensulă e vorba despre fapte însemnate, care ađ impresionată țera întrégă séu ua bună parte dintr'ensa, déca reproduce eternele pasiuni ale inimii omenescă, atunci se generaliséză și mai multă, în câtă, după multă vreme, flă regăsescă în memoria ómenilor din mai tóte unghiurile, cum s'a 'ntêmplată cu ba-

lada *Monastirii de Argeşii*, cu mai toate legendele istorice şi cu doinele cele desmierdătoare, nemurite prin poesia noastră populară.

Cândü asemenea produceri aü unü caracterü consacratü, cândü presintă unü mare interesü pentru vieüa practică, cândü inspiră uä nestrămutată încredere poporului, atunci suntü şi mai scumpü păstrate, precum s'a întemplatü cu descântecile.

Şi déca faptulü e adevăratü pentru asemenea subiecte, elü nu e mai puşinü curiosü în ceia-ce privesce pe cele d'a doua şi d'a treia categoriä, cum e buni-örä cânteculü nefericitului bëtränü Isvoranu.

Fär'a fi fostü vr'unü eroü popularü, fär'a se fi însemnatü prin gloriü militare seü prin acte, despre care se se fi dusü vestea — acele acte fiä rele, fiä bune, ca ale lui Jianu în Muntenia, ale lui Groza 'n Moldova, ale lui Mihaiü Vitézulü seü ale lui Stefanü celü Mare — cu toate astea, cânteculü lui se putü transmite. Şi e destulü cândü acea transmisiune s'a făcutü pënë în judeüele învecinate, de unde propagarea işi putea urma drumulü înainte, celü puşinü pentru câüi-va anü de üile.

Mai e ênsë ceva, care nu trebuie se ne scape din vedere : continuarea propagării.

Ea se face în multe chipuri, d'eră mai cu deosebire prin transmiterea orală.

Ună soldată, de exemplu, originară din satul unde s'a produs cântecul lui Isvoranu, l'a putut cânta pré bine celorl-âlți camaradi în campaniă, fiindă cu dênșii în dese contacturi. Ceî din urmă, liberându-se din serviciu, îl vor duce în căminele lor, unul în Muscelu, altul în Dolju, unii la Botoșianî, alții pe la Bârlad: de la Dorohoi pênă la Vêrciorova.

În momente de veselie, își vor aminti despre acéstă horă — căci pe melodia unei hore suntă puse acele versuri — și ast-felă vor transmite-o séu lăutarilor din sat, séu copiilor lor, séu tineretului din ȕiua de astăȕi.

Peste două séu trei generațiuni, după vr'o 50, 70 séu 100 de ani, cine sê mai scie despre originea cântecului? Abia 'lă mai ȕinemă minte noi, ceî de astăȕi, ba încă numai aceia dintre noi, cari aũ trăitũ în miȕloculă poporului.

În acea depărtată epocă, culegătorului de cântece populare, care va găsi într'ênsulă numele propriu ală lui Isvoranu [de cum-va nu i s'arũ substitui altulă, ca versurile sê fie aplicate de ocașiune pentru uă 'ntêmplare similară, cum se 'ntêmplă adesea], de sicurũ că nu 'i va trece prin minte sê rêsfoiêscă dosarele judiciare de prin archive, ca sê esplice originea.

cântecului. Se va mărgini d'eru a face presu-punerî, a'și da diferite păreri despre subiectulă la care face alusiune. In totu casulă, va bănuî că e vorba despre vr'uă persónă istorică, va transcrie versurile cu pietate, le va tipări frumușelă în frun-tea legendeloră și baladeloră nóstre populare.

Cătă despre vechime, critica va puté pré bine sê 'I atribuie diferite epoce, mai cu sémă decă versurile ară fi auđite din gura vr'unuî bē-trănă octogenară și în părțile de la munte, unde s'aă păstratū mai bine însușirile de căpeteniă ale naționalitățîi ș'ale limbîi române.

Cine scie? Póte că va trece chiarū munțîi, la frațîi noștri de dincolo, ba póte și Dună-rea, în noua țéră română, în țera în care a muritū și s'a îngropatū nefericitulă Ovidiu¹.

1. Autorulă acesteî conferințe a adresatū d-luî Remus Oprénū, prefectū în Dobrogea, la Kiustenge, următórea epi-stolă:

„Domnulă meū, credū că facū bine ca, în calitate de con-cetățenū alū d-róstre și ca profesorū de literatura latină. sê adresezū aceste linii, în interesulă sciințeî, unuî tēnérū iubi-torū de lumină.

„D-lū Perrot, distinsulă meū profesorū de archeologiă la facultatea de litere din Paris, arétă, în cartea'i despre epigra-fiă, că la Kiustenge s'arú fi găsitū mormēntulă luî Ovidiu, alū aceluî duiosū poetū elegiacū, pe care Augustū îlū esilase pe țermiî Mării-Negre.

„Nașiunea română, avēndū ađi în stăpânire Dobrogea, îm-preună cu portulă Kiustenge, e datóre sê aducă unū meritatū omagiū cântătorulă care, în versurile luî, ne-a lăsatū noșiuni atătū de interesante despre starea 'n care se afla teritoriulă nostru acum 18 secole.

Ceia-ce se întemplă cu asemenea cântece, se întemplă și s'a întemplată—de cându lumea și la tóte popórele — cu basmele, cu ghicitorile, cu tóte producerile nescrise ale geniului poporului.

Uă dovédă din cele mai strălucite ne dá bêtránulú

„Déca, la Maiú și Iuniú anulú trecutú, cu ocasiunea mergerii și întórcerii mele de la Constantinopole, însoțindú într'ua misiune diplomatică pe d-lú Dumitru Brătianu, împrejurările și ocupațiunea rusă m'au împedicatú d'a mă opri în reședința ce d-vóstră aveți ađi ca prefectú; déca timpulú celú rěu și ocupațiunile'mi profesorale nu 'mi-au permisú se primescú propunerea actualului d-nú ministru alú instrucțiunii d'a visita Dobrogea pentru organizarea scólelorú; totuși, amú avutú bucuria d'a constata că d-vóstră ați corěspuns i pe deplinú tuturorú acceptărilorú, in ceia-ce privesce instrucțiunea publică din noua provinciă, și acéstă laudabilé purtare mă îndémná a mă adresa d-vóstre.

„Voiú sé vé rogú ca, ori cândú veți dispune de timpú și de miđlóce, sé faceți a se continua și reîmprospěta săpăturile și cercetările archeologice începute de straini pentru găsirea de vechi monuminte, și mai cu sémă pentru descoperirea morméntuluiú lui Ovidiu. Museulú nostru de anticități nu posede nici uă lespede d'acelea care, prin inscripțiunile de pe dęnsa, sé constate că 'n adevěrú Kiustengea a avutú onórca d'a adăposti țěręna marelui poetú alú Romei. Presupunú că, pe lângă petrele luate de străini, trebuie sé se mai găsescă și alte doveđi despre identitatea orașiului Tomi cu celú numitú Constanța, pe turcesce Kiustenge.

„Cu modulú acesta, se va proba că și 'n România se 'nțelege însemnătatea cercetărilorú sciințifice; căci ađi, cândú Dobrogea a redevenitú română, nu mai putemú da uitării musa de la Sulmona, născută in țęra Pelignilorú, de unde mai mulți coloni romani vorú fi venitú sé populeze Dacia, pe scriitorulú *Tristelorú* și *Ponticelorú*, a cărorú citire și espicare cată sé se întrodúcă câtú mai curéndú in liceiele nóstre.

„Sicurú că veți aprețui ideia ce vă suggerú, bine voiți a primí, domnulú meu, etc.

Max Müller, în articolu'i ,*despre migrațiunea fabulelor*¹, în care e vorba de transmiterea prin scriere a unoră povestî seú snóve.

II.

MIGRAȚIUNEA FABULELORU.—„PLANULU SIMIGIULUI“.

Renumitulă profesoră de la universitatea din Oxford, d-lă Max Müller, arétă că, în colecțiunea de fabule indiane numită *Pankatantra*, se găsesce povestea unui brahmană care 'și închipuiesce că, dintr'uaă ólá cu oreză, are se făcă mare avere și se dobândéscă tóte fericirile.

Acéstă narațiune fu óre-cum modificată în noua colecțiune *Hitopadesă*, unde brahmanulă figuréză ca avéndă ună caracteră svăpăiată, ast-felă în câtă își sparge chiară ólá cu oreză în escutarea proiecteloră ce 'și făcea în visă.

Aceiași fabulă din India trecu în Persia, și d'aci 'n Europa, pe la Bagdad și pe la Constantinopole.

Pe timpulă lui Iustiniană, fusese tradusă 'n vechia limbă persană de Barzuyeh, mediculă lui Chosroes Nushirvan, regele Persiei; apoi în limba cea mai nouă, de Abdallah ibn Almo-

1. A se vedé *Revista contimporană* (*Contemporary Review*) Iuliu. 1870, cit. în art. *Despre Migrațiunea fabuleloră*, de Max Müller [lecțiune ținută la institutulă regală, Vineră, 3 Iuniă, 1870], în trad. fr. de Georges Perrot [Paris. II ed. 1874, pag. 417—479].

kaffa, sub domnia marelui califū Almanzor, în mijlocul secolului al VIII.

În această traducere, povestea brahmanului e modificată ierăși, căci nu mai este vorba despre óla cu orez, ci despre uă ólă cu uleiú séú cu miere, pe care o sparge lovind'o cu bățul pe care 'lú ținea 'n mână, visându că va vinde ce avea 'n ólă și că, din câștigú în câștigú, va face stare, se va 'nsura și va avé copii, pe care, de n'arú fi cu minte, i-arú bate ast-felú cu bastonulú: și, făcându uă mișcare, lovi cu bățulú și sparse óla.

Aceste istorióre fură traduse din arăbesce în limba grécă, pe la anulú 1080, de unú Si-meon óre-care, povestea fiindú ceva mai scurtă, dérú fondulú același; apoi în limba ebraică de Ivel, la 1250, în latinesce la 1263 și la 1278.

După versiunea grécă, fură traduse în nem-țesce, în spaniolesce la 1493, apoi în italie-nesce [Ferrara. 1583] de Giulo Nuti, din nou în latinesce la 1666, de iesuitulú Petrus Possinus, și 'n fine în limba francesé.

Rabelais cunoscea fórte bine povestea, căci face alusiune la dēnsa în *Gargantua*, cu deosebire numai că, în loculú brahmanului, e vorba despre unú cismarú, éru în loculú ólei cu orez, cu uleiú séú cu miere, figuréză d'astă-dată uă ólă cu lapte.

D'aci o imită La Fontaine, producându fabula'i intitulată *Lăptăreşa și óla cu lupte*: „*La laitière et le pot au lait*“.

Ast-felü, din India și din secolulü alü VI, povestea avu totü timpulü ca së emigreze în Europa 'ntregă pêne într'alü XVIII.

La noi, pe câtü 'mă-aducü aminte, ea fu popularisată de Anton Pann, care o traduse din grecesce sëü turcesce, sub titlulü multü cunoscutü de „*Planulü simigiului*“.

Acestü simigiü, purtându în capü uă tavă cu ouë, se gândesce că, din 100, vorü eși 100 de găini, care, ouându câte 100 de ouë, îi vorü da alte 10000, și ast-felü, ajungându cu sosocotéla la uă avere fabulósă, sare de bucuriă, răstörnă tava și 'și sparge ouele, cu tóte ilusiunile'i cele frumóse.

În resumatü, povestea emigră din India pêne în România, într'alü XIX secolü, cu schimbarea impusă de epocă și de situațiune. La Indiani, erea luatü în risü brahmanulü, precum a Turci erea Hoge¹; sub Rabelais, în Francia, cismarulü; la noi, cei situați în orientulü Eupei și 'n apropierea plăcintarilorü, ba avëndü chiarü pe tronü plăcintari de aceștia, fu simigiulü.

1. A se vedé povestirile lui *Nasr'Eddin Hogia*, traduse în versuri de Anton Pann, sub titlulü de *Nastratin Hogia*.

În fața acestor fapte convingătoare, concluziunea cea mai firască e că, în basme, în legende, în cântece, ori de câte-ori vom întâlni nume proprii ca Isvoranul, sevă meserii, ca cismarul și simigiul, nu trebuie să deducem și să afirmăm că acele numiri sunt istorice sevă că acele specialități au figurat de la început în producerile populare.

A doua observare e că studiul acestor materii ofere cea mai mare anevoință, că cel ce-ară întreprinde să le clasifice și să le esplie va trebui să procedă cu multă precauțiune.

Critica posedă, neapărat, mijlocul de a determina punctul unde s'a născut un cântec sevă uă poveste, natura locului unde 'și-au luat prima-le ființă, sevă localitatea, mijlocul social în care au vădit lumina; însă 'i este forte cu anevoiă să 'și dé sentințe definitive, de témă ca nu cum-va să atribuie, bună-óra unui Isvoranu, cine scie ce rol și ce fapte, nebănuind 'i vieța și felul morții, precum pré puțină din noi au bănuită că „*simigiul*“ nostru a fost, la 'nceput, un străvechi brahman din India.

Mă oprii la aceste observări, pentru că ele s'aplică mai cu deosebire genului de poesiă populară intitulată *colinde*.

Ș'acum, făr'a mai stărui asupra unor asemenea considerațiuni, de témă ca se nu fiu acusată că 'mi perdū timpulū spuindū „*basmulū cu cocoșulū roșiu*“, mă voiū încerca să vorbescū numai despre colinde.

III.

INSEMNAREA VERBULUI „COLINDARI“.

Ce va să ȳică a colinda? Écē prima întrebare ce ni se presintă.

De și mă adresezū unorū bunī Romāni, care de sicurū își cunoscū limba, cu tôte astea dé-mi-se voiă să nu trecū cu vederea distincțiunea ce amū să facū, pentru motivulū că adesea, la noi, se întēplă ca tocmai limba patriei să fiă mai puținū băgată 'n sémă și de aprópe studiată.

I]. „*A colinda*“ însemnéză, mai ántáiū, a merge pe rōndū în tôte părțile, a străbate unū ținutū în tôte direcțiunile, a nu lăsa nimicū nevedutū și necercetatū, precum resultă din locuțiunile „*a colinda țera în crucișii și 'n curmezișii*“, „*a colinda totū satulū, spre a găsi pe cine-va*“ etc. Ast-felū, în orațiunea ce se rostesce la nunțile populare, colăcerii ȳicū, între altele :

Multe sate și orașe-amū colindatū,
Și nimenī sēma nu ne-a luatū.

II]. „*A colinda*“ însemnăză apoi a merge din casă în casă, spre căpătare, cum facū copiii care umblă cu „*moșiū-ajunulū*“, cerëndū

unū covrigū,
că morū de frigū

séū

uă nucă,

că se dai cu capulū de ulucă.

Astū-felū se đice: „*amū colindatū tótă nopti-cica*“, „*băiețiū aū colindatū și pe điuā albă*“, „*estimpū, copiiū n'aū avutū vreme bunā. ca sē colinde*“, etc.

III]. „*A colinda*“ mai însemnăză ierășī a întona cāntece de cele numite *colinde*, precum se vede din espresiunile: „*s'aū adunatū flăcāiū ca sē 'nvețe cum sē colinde*“, „*nu toți sciū colinda bine*“, „*Ion scie colinda de đici că ce'i asta*“, etc.

IV]. In fine, „*a colinda*“ mai însemnăză a felicita pe cine-va, cāntāndu'i urū colindū în onórea și cu numele lui. Ast-felū se đice, în limbagiulū obicinuitū, „*m'aū colindatū de douē ori*“, „*pe cine sē colindāmū mai úntāiū?*“, „*cei-l-alti ne-aū colindatū pe toți*“.

Așīa dérū, „*a colinda*“ însemnăză a trepāda, a strābate unū ținutū óre-care; a cere daruri în nóptea de ajunulū Crăciunulū; a întona unū cāntecū din cele đise colinde; a felicita pe cine-va séū a 'i ura sǎnătate și norocire printr'unulū din aceste colinde.

IV.

ETIMOLOGIA SI ORIGINEA COLINDELORU.—ΚΑΛΑΝΔΑΙ, CALENDÆ.

După această deosebire a 'nțelesului ce pôte avé espresiunea „colindare“, pare-mi-se necesarū a mă opri, fiă câtū de puținū, asupra originii și etimologiei cuvântului.

E necontestabilū că, în limba slavonă, *kolo*, *koleso*, însemnéză totū ce e rotundū, prin urmare rôtă, cercū și, prin estensiune, danțū în formă rotundă, ca în vechiulū cântecū

La përulū cu fôia lată
Unde jôcă Sërbiî rôtă¹.

Cu tôte astea, a deriva cuvântulū *colinde* din *kolo* séū *koleso*, arū fi uă muncă nefolositoare, chiarū după cei mai distinși slaviști, spre esemplu după eruditulū și renumitulū profesorū din Viena, d. Franz Miklosich, și după profesorulū de la Harkov, d. Marin Drinov².

1. Unele versiuni dau „glôtă“ în locū de „rôtă“.

2. La pag. 75 a scrierii sële Заселение балканскаго полуострова славянами [Colonisarea peninsulei balcanice prin Slavî] Moskva. 1873, d-lū Marin Drinov țice, între altele: „Presupunerea că în cuvântulū *Koljada* se află *kolo*, *koleso*, *rôtă* [simbolulū Sôrelui], cum și reducerea acestui cuvântū la slaviculū *kladă*, *koloda* [trunchiulū de arbore], ne pare uă ostenelă cu totulū făr' de folosū“. [Предположение что въ реченіи „Боляда“ сбръивается „Боло, Колесо, (символь солнца), равно какъ и сблпженіе зтого реченія съ Славянскимъ словомъ „Клада, Колода“ намъ кажется, совершенно излишней натяжкой].

Câtă pentru aserțiunea că numele de *koleda*, *kolende*, *kalêdos* etc. — care se găsesc în mai toate dialectele slave astăzi vorbite, ba și la Unguri — câtă pentru aserțiunea că această numire ară veni de la uă vechiă divinitate a Slaviloră, adorată de dênșii chiară de pe cândă nu se creștinaseră, seú de la đina *koljada*, care s'ară celebra la 24 Decembre în Kiev, această aserțiune, totă după dênșii, urméză se fiă alungată și ea în domeniulă invențiuniloră¹.

Adevărulă e că, după cum reșunoscă ênșii citații slaviști, vorba *colinde*, la noi ca și la Slavii, la Unguri ca și la Țiganii, n'are uă origine slavonă. Ea vine din grecesculă *Καλάνδαι* [în latinesce *Calendæ*], numire ce se da unoră vechii sêrbătorii din anticitatea greco-latină.

Καλανδών έορτή seú *festum calendarium* ereaă nesce veselii publice și superstițiose, sêrbătorite de păgâni la 'nceputulă seú la Calendele lui Ianuariu, pe care apoi le adoptară și creștinii, cu jocurile loră cam licențiose și cu obiceiulă d'a se străvesti în chipă de fiere².

1. Miklosich la pag. 22—23 a opereii seúe *Die Christliche Terminologie der slavischen Sprachen* [Terminologia creștină a limbeloră slave] Vien. 1875. se esprime ast-felă: „An eine heidnische Gottheit der Slaven ist bei diesem Namen nicht zu denken, und die am 24 December in Kiev gefeierte, dem römischen Janus verglichene, slavische Göttin *Koljada* muss in das Reich Erdichtungen verwiesen werden“.

2. Ducange cit. apud. Miklosich.

Cu modulă acesta, numele de *kalendæ*, devenitū *Colinde*, se dete și ȝilei de Crăciunū, pentru că serbătorile începeaū în ultimele ȝile ale anuluī.

Slaviī din Panonia fură cei d'ântăiū care adoptară acestū cuvētū pentru prima óră, la 'nceputulū convertirii lorū către religiunea creștină.

Pe lângă învederata înrudire etimologică dintre *Calendæ* și *Colinde*, mai e și următorulū faptū istoricū :

Conciliulū. trulanicū, alū VI în ordinea sinódelorū, ținutū la anulū 691, prin canonulū 62 opri cu severitate serbătorirea de către creștini a acestorū petreceri, privite ca ieresuri păgâne, și interȝise ca „*cine-va sē mérgă în ȝiua de 1 Ianuariū la colindă, după cum făceaū primii păgânī*“.

„Nu mai încape dérū nici uă îndoielă, ȝice d-lū Drinov, că slavica *Coliada* sēū *Colenda* 'și-a luatū numirea tocmai de la aceste *Calende* din Ianuariū, cândū totū atunci se celebra și uă serbătore păgână slavonă, care, din cauza acestei coincidinȝe, își schimbă vechiaī numire naȝionalē pe numele latinū¹“.

Așia dérū, unū obiceiū alū Slavilorū, âncă de pe cândū ereaū păgânī, fu desemnatū — precum ȝice d-lū Miklosich — c'unū nume

1. Idem, loco citat.

latino-grecescă, care pentru prima óră fu cunoscută Slaviloră cu ocasiunea întroducerii creștinismului, precum s'a întemplată și cu serbătorile latine *Rosalia*, devenite *Rusalii*.

Cătă despre jocurile romane, obiceiuite la calende, séu în prima și a lui Ianuariu, étă cum ni-le descrie Carol Dufresne Ducange, după ună vechiă manuscriptă găsită într'ua monastire din occidente :

„In ajunulă [în nóptea] calendeloră, copii se scólă de timpuriu și iéu cu dênșii uă pavéză [de apărare]. Unulă dintr'ênșii e străvestitū în gogoriță și c'ua pilă de gătū agățată. Fluierândū, ei batū într'ua dairea, mergū din casă 'n casă și se strîngū în jurulă pavezei, pe cândū toba sună și gogorița miorlăie. După terminarea acestui jocū, primescū de la stăpânulă casei uă plată óre-care, atâtū câtū găsesce dênsulă cu cale. Ast-felū facū la fiă-care casă. In acea și, mănâncă din totū felulu de legume. Érū diminéța, se scólă doui copii dintr'ênșii, iéu ramure de măslinu și sare, și — întrând, prin case — salută pe fiă-care ast-felū: *gaudium et lætitia sit in hac domo: tot filii, tot porcelli, tot agni* [adică, traducendū în versuri pe românesce :

In astă casă sé fiă

Bucurii și veseliă :

Căți mititei,

Atăți porcei

Și totū atăția miei]

și le uréză totū telulă de bunétași; și, mai 'nainte, de răsăritulă sórelui, mănâncă séu faguri de miere

séu alt-ceva dulce, ca totu anulă se le fiă dulce, fără cértă și fără multă trudă“.

De și— într'ua scriere d'acum vr'o patru ani¹, — amū atrasū atențiunea asupra asemănării dintre aceste obiceiuri și datina ce pênă ađi se păstrează la noi d'a se îmbărbura copii, d'a se face urări pe la case, în séra de anulă noă, prin cunoscuta poesiă a *Plugușorului* séu *Plugulețului*, totuși nu mă potū opri d'a constata și d'astă-dată identitatea ce există între cele relatate de Duncange și între cele-ce se petrecū la noi pênă în momentul de față.

Precum tinerii Romani uraū „bucuriă și veseleă, [*gaudium et laetitia*], éru stăpânului casei se aibă „atâția copii, câți miei și porcei“ [*tot filii, tot porcelli, tot agni*], întocmai asemenea și *Plugușorulă* nostru se termină cu urările acestea :

Să aveți vaci cu lapte,
 Și la véră bucate;
 Câte pietre la fântână,
 Atâtea óle cu smântână;
 Câți cărbuni în coptorū,
 Atâția gonitori în oborū;
 Câtă ierbă pe hotarū,
 Atâtea oițe 'n coșarū;
 Câte fire la mătură,

1. „*Incercări critice asupra unor Credițe, datine și moraruri ale popozului românū*“. Bucuresci. 1874. Cu uă prefață de Al. I. Odobescu.

Atâția copii în pătură;
 Câte paie pe casă,
 Atâția galbeni pe mėsă.

În acele străvestiri ale copiilor romani în gogorițe, pare-mi-se că vedem *Brezaia* și *Paielele* noastre, erau în acea ramură de măslină a lor, *Sorcova* copiilor de la noi, care ne urază:

Să 'nflorimă,
 Să mărgărimă,
 Ca ună pěră,
 Ca ună mără,
 Ca ună firă
 De trandafiră,
 Tară ca ferulă,
 Iuți ca oțelulă;
 Tară ca pētra,
 Iuți ca săgēta.

Ènsē, între tōte aceste întonări de la anulă nouă, colindele ocupă cea mai mare parte, pentru că și suntă cele mai însemnate.

V.

DIMITRIE CANTEMIRU.— PRIMA COLECTIUNE DE COLINDE
 A D-LUI AT. M. MARIENESCU.

Dimitrie Cantemiră, învățatulă Domnă ală Moldovei, a fostă celă mai vechiă scriitoră română, care pentru prima oră a pomenită despre colinde. Elă ènsē numai le-a citatū numele, ca ală unui obiceiă națională, ca ală

unorū superstițiunii populare de pe la 1716, alături cu *Papaluga*, cu *Deslegătura*, cu credința în *Mieđa-nópte*, în *Farmecū* și în *Descântecū*.

Numai comentatorul Büching, revedëndü și publicândü, în *Magazin für die neue Historie und Geographie*, la 1769—1770, traducerea *Descrierii Moldovei* a lui Cantemirü, făcută de Ioan Ludovic Redslob, avu fericita ideiă d'a explica pe scurtü, într'ua notiță, că aceste colinde „care corëspundü Calendelorü romane, se obicinuesce a fi serbătorite de către toți Moldovenii, atâtü de cei nobili, câtü și de plebei, la 'nceputulü fiă-cărui nouă anü“.

Së se noteze că explicarea lui Büching venia după 53 de ani, mai bine d'ua jumătate de secolü de cândü scrisese Cantemirü-Vodă.

D'atunci în cóce, nici în Moldova, nici în Muntenia nu cunoscü së fi mai đisü cineva vr'unü cuvëntü despre dënselë, pënë la 1852, cândü d-lü Vasile Alesandri le menționă în trecëtü, cu ocasiunea unei scurte precuvëntări la prima'i broșiură de balade.

Ast-felü, trecu mai unü secolü și jumătate, făr'a se fi găsitü cine së ne facă a le cunósce și prețui după meritata lorü valóre. Ce đicü? Nici pënë astăđi n'avemü ua colecțiune d'aceste însemnate produceri ale literaturii noastre populare. *

Numai la 1859, d-lu Atanasie M. Marienescu edită, la Pesta, uă carte de 60 colinde, strînse de prin părțile Transilvaniei, Banatului și Ungariei, pe care le 'nsoți de câte-va aprețuirî sub titlulă „*De însemnătatea colindelor*”¹.

Nu acum și nu aci e timpulă și loculă d'a intra în amănunte asupra valorii acesteî publicațiunii. Păstreză nescese asemenea observări pentru ună a-nume studiū¹, pe care l'amă întreprinsă asupra colindelor, și care va puté vedé lumina mai târziū, împreună c'uă bună colecțiune ce posedū din aceste poesii populare.

Numai atâtū voiū să amintescū de uă-camdată, că amiculă meū de la Oravița s'a lăsatū să cadă într'ună eróre, care d'altmintrelea are pentru dēnsa, câte-va circumstanțe destulū de ușurătore.

Trăindū în mijloculă Maghiarilorū, care prin insulte ne-aū contestatū latinitatea originii ș'a descendinții nēmului, d-sea a ținutū ca chiarū în colinde să 'ntroducă ore-care amintiri despre străbuna Romă.

Apoi, în setea d'a purifica limba d'uă-dată, d'a goni dintr'ēnsa nu numai cuvintele slavone, dērū chiarū și urma slavoniei, ș'a nu lăsa de câtū latinisme de modă nouă, a mai comisū și păcatulă d'a ucide tótă însemnătatea ce

1. In studiulă „*De însemnătatea colindelor*” d-lu Marienescu comite uă eróre în ceia-ce privesce etimologia cuvēntului, pe care 'lū derivă de la *colenda* latinū.

putea să aibă lucrarea d-séle, pentru studiul limbii ș'ală literaturii române.

Ast-felū, în colindulū intitulatū *Joculū*¹, ci-timū, între altele:

Colo 'n josū, mai de din josū,
 Sóre luce 'n câmpū frumosū,
 Si la câmpū se adună
 Fôrte mulți, și ei jucă,
 Două jocuri 'n două locuri,
 Ca și para cea de focuri.
 La unū jocū, ór' cine'mi jócă?
 Totū bêtrâni se întorcū rôtă;
 Dêrū la altulū fețiorei,
 Romanași de'i belușei,
 Și imi jócă 'n primă-véră,
 De l'amiédū și pênē 'n séră.
 Dómne sfinte, ce vedea,
 Ochiī 'n jurū de 'și arunca?
 Unū norū mare, negurêță,
 Tótă lumea 'ntunccêță!
 Din norū ôre ce ieșiă,
 Către jocuri propășia?
 Ținióre ca de sóre,
 Fetișióre *sabinióre*.

Colindulū, după câte-va versuri, se termină în modulū acesta, destulū de semnificativū:

Caii rabdă și mai jócă,
 Romanașiī facū totū rôtă,
 Și, cândū fu a se 'nsera,
 Junii țînele-apuca

1. La pag. 104—105 din colecțiunea d-séle.

Și a-casă le ducea,
 Déră ele că plângea,
 Și părinții le căta
 Și ei nu le căpeta.

O fi esistându în poporū unū asemenea cântecū, care se vorbescă despre „fetișiore *sabiniore*“, răpitate de „*Romanași*“? Sėu pôte că d-sea l'a fabricatū *ad-hoc*, pentru a demonstra că suntemū mai Romani de câtū Romani, că păstrămū pենē ađi amintirea despre răpirea Sabinelorū de către primii locuitorī ai Romei, poveste populară, basmū care nu se găsesce datū la ivielă de câtū dór în scrierile lui Titu Liviu ?

Eū unulū mă 'ndoiescū fórte, în fața sistemei d-séle d'a preface tóte poesiele adunate, în fața setei d'a ne lătini cu desėvırșire, în fața faptului că acestū cântecū se vede de câtū colo că e cārpitū din trei bucăți, cam străine una de alta.

N'arū fi nimicū déca năsuințele de felulū acesta arū rămáne isolate, déca numai două sėu trei inși le-arū născoci și le-arū apăra cu căldură. Faptulū ciudatū e că densesle se propagă, găsescū creditū în inimele tinere și lesnecredetóre, ba ajungū să formeze chiarū uă sistemă, întemeiată nu pe sciință și 'nvățatură,

ci pe simțirile patriotice, pe închipuiră ursite a gâdila mândria națională.

Dintre tóte esemplele, voiă lua numai unulă de astă-dată.

Citatulă colindă, cădëndă în mâna amicului meă Gr. G. Tocilescu — acum vr'o 7-8 ană, pe cândă ne încercamă și noi a scrie literatură — d-sea, în ardórea patriotismului, și cu bună-credință, nu esită a deduce dintr'énsulă că Românulă „descendentă ală lui Traiană, „n'a uitată încă răpirea feteloră sabine, ba „âncă pomenesce numele loră în cântecele séle¹. Conclusiunea 'i fu că d'aci „apare 'n litere de „flacări originea romană a Românului¹.

Aceste păcate de tinerețe trebuiesc, neapărată, iertate.

Și trebuiesc iertate nu numai amicului meă Tocilescu, ci și mie énsuă, căci mai toți tinerii amă comisă, déca nu mai multe, celă puțină câte una séu două greșeli d'asemenea precipitare.

Cătă pentru neologisme, d-lă Marienescu mărturisesce c'a întrodusă cu intențiune numai trei: *sigilă* în locă de *pecete*, *regișioră* în locă de *crăișioră*, și *bravă* în locă de *voinică*.

Negreșitulă „Sigilulă¹, „regișiorulă¹ și „bra-

1. A se vedé *Fóia Societății Românismulă*, art. lui Gr. G. Tocilescu despre *Poesia populară*.

vulă⁶ puteau fi primiți pretutindenți, în toate salónele, ca fiindu de nobilă origină latină, pe cându „*pecetea*“ cea nesăbuită, pe „*crăișorul*“ și pe „*voiniculă*“ slavă, cine își ară fi vădută cu ochi buni, chiară la 1859?

Prin urmare, au fostă sacrificăți fără milă pe altarul patriotismului ș'ală lătiniei, păsânduși pré puțină autorului déca poporulă va sci séu nu ce 'nsemnéză *bravă*, *sigilă* și *regișioră*.

Déră ce ară fi óre „numai trei“ cuvinte nepotrivate într'ua colecțiune de 60 colinde? Abia uă picătură de neologisme, pe ună întinsă câmpă de archaisme populare! Cu toții le-amă trece cu vederea, déc'ară fi numai atâtea.

Adevărulă e ênsă că d-sea a 'ntrodusă multă mai multe neologisme, precum e *genă* în locă de *némă*, *custodiata* în locă de *păzită*, *prată* în locă de *livede*, *aratu* în locă de *plugă*, *lance* în locă de *suliță*, *columbei* în locă de *porumbei*, și multe altele, pe care natura acestoră aprețuiră nu ne lasă ca să le 'nșiruimă a-nume și cu de-aménuntulă.

Écē pentru ce publicațiunea d-lui Marieneșcu n'are valóre în fața celui ce caută producerile nesilite ale geniului poporului, adică fice cu cosițe belăióre și cu firéscă rumenélă, éră nu plăsmuiră de cărturară, adică păpuși de orașiă și sulimanură de modă.

Să trecemū dērū peste acéstă lucrare, și să ne gândimū la altele mai bune, făcute cu cea mai nebaneuită bună-credință, cu fidelitate și cu respectū către poporulū nostru, căruia'i datorimū păstrarea atâtorū bunuri, adesea mai frumoșe și mai prețuite de câtū silitele produceri ale spoielii ș'ale înștrăinării.

VI.

TIMPULU SI MODULU COLINDARII. — DIVISIUNEA COLINDELORU.

În acéstă parte a țerii nóstre, cunoscută sub nepotrivitulū nume de România „munténă“, de două orī pe anū s'audū întonările colindătorilorū: la Crăciunū, cândū creștinismulū a instituitū uă mare și veselă serbătore, și la sfîntulū Vasile, cândū e renoirea anului.

La Crăciunū, nu se colindă de câtū uă dată, în nóptea de ajunū, 24 Decembre. Dērū acésta e adevărata „séră mare“ a colindelorū, și mai cu sémă a celorū religioșe.

Colindătorii ei suntū în vîrstă de câte 18, 20, 30 și pênē la 45 de anī, tineri séu părinți de familiă, care se bucură de óre-care trecere.

Ei mergū în grupe de câte patru: două cîntândū două versuri — cu refrenulū lorū de „Ler-oī-Leo, oī-Ler-oī, d'aī-Ler-oī Domne, Ler

Dómne Ler, Florile dalbe etc.—*érü* cei-l-alti doui, alte doue versuri consecutive.

Acestia nu se oprescú la tóte casele, cum facú copiii care umblă cu *Pluguşiorulú*, ci se ducú numai pe la amicii şi cunoscuţii lorú.

Colindulú de rigóre, care e ca unú felú de *proemiú*, uá salutare adresată familiei, e colindulú *Crăciunulú*, pe care 'lú cântă afară, la feréstră : d'aceia se şi numesce ,colindú de feréstră⁴.

Intr'ensulú e vorba despre crestinismú, despre propagarea acestei religii, şi negreşitú că la acele depărtate epoce şi face alusiune. Fiindú în ajunulú naserii lui Christosú şi botezulú fiindú misterulú de căpeteniá alú crestinismulú¹, colindătorii suntú arétaţi într'ensulú ca nisce apostoli trămişi ca sê convertéscă şi sê boteze lumea.

1. De şi botezulú, simbolú de purificare, e misterulú fundamentalú alú crestinismulú, totuşi catá sê amintimú că acéstă ceremoniá se practica din vechi timpuri în misterele instituite pentru Mitras, una din divinităţile Perşilorú, care ad oraú în persóna ei Sórele sêu foculú. In acele mistere, iniţiaţii ereaú regeneraţi prin ceremonia botezulú. Mitras erea unú mijlocitorú între spíritulú sfíntú şi Dumneđeú tatalú. Doctórii creştini privescú botezulú ca indispensabilú pentru mântuirea sufletulú şi pentru rescumpărarea lui de păcatulú originalú, rescumpărare pentru a cărei realisare s'a sacrificatú Christú. Cu tóte astea, Sf. Pavelú nu vru de locú sê boteze pe Corintieni, *érü* pe Timoteiú ilú tãia împrejurú în locú d'a 'lú boteza.

Refrenulă lui este „*Florile dalbe*“.

Étă acestă cântecă populară, d'ună caracteră religiosă cu totulă și cu totulă :

Astă séră 'i séra mare,
 Florile dalbe,
 Séra mare-a lui Crăciună,
 Florile dalbe,
 Cândă s'a născută Domnulă bună,
 Florile dalbe.
 Noi umblămă
 Să colindămă
 P'astă nópte 'ntunecósă!
 Pe cărare alunecósă,
 Nemerirămă l'astă casă,
 L'astă casă, l'astă domnă bună,
 Domnulă bună, domnulă [cutare].
 Elă de veste cum prindea,
 Inainte ne eșia
 C'ună clondiră plină de rachiă:
 Cu clondirulă d'a drépta,
 Cu paharulă d'a stânga,
 Din clondiră turnându-ne,
 Din gură grăindu-ne:
 — Voi, patru colindători,
 Vă alegeți doi
 Din voi,
 Doi din voi mai tinere,
 Și săriți în cea grădină:
 Rupeți firă
 De calomfiră
 Ș'ua steblă de busuiocă;
 Treceți

Mergeți
 La fântână,
 La fântâna lui Iordanu :
 Muiăți firu
 De calomfiru
 Și stebile de busuiocă,
 Ș'apoi mergeți colindându,
 Două pe urmă botezându :
 Stropiți casă,
 Stropiți măsă,
 Stropiți feți
 De coconă creți :
 Coconă creți s'orū pomeni,
 Mai frumosū ne-orū dărui
 Cu daruri de la părinți.
 Stropiți feți
 De fete mari :
 Fete mari s'orū pomeni,
 Mai frumosū ne-orū dărui
 Cu mahrămi grele de firu.
 Stropiți feți
 De cei bătrâni :
 Cei bătrâni s'orū pomeni,
 Mai frumosū ne-orū dărui
 C'unū colacū de grău curatū ¹.
 Pe colacū védra de vinū,

1. *Grău curatū*. — Să nu se cređă că epitetulū de *curatū* e pusū aci pentru rimă, căci rimă nicăcă există. Din contra, pare-se uă espresiune sacramentală cândū e vorba de sacrificii și de daruri, de óre-ce religiunea creștină fusese nevoită s'adopte, transformându-le, nu numai unele credințe păgâne, ci și ceremonii, solemnități și formule antice. Ast-felū cei vechi nu făceauu nici unū sacrificiū fără să 'și spele mânele în *vivo flumine*, într'ună riū viu, cu apă curgătoare, fiă de fontână, fiă de gârlă. În tragedia lui Eschile intitulată *Per-*

Fiă galbenulă de plină,
C'ășia 'l legea din bătrâni,
Din bătrâni din ómenī bunī.

Bună vremea 'n aste case,
La mulți anī cu sănătate
Că 'ī mai bună de câtū tóte ¹.

și, Atossa. muma lui Xerxe, narândū visulū ce avusese pe-
ste nópțe, țice: „după ce mă sculai și atinsei cu mânele apa
unuī limpede isvorū, m'apropiai de altarū c'ua cétă de sa-
crificătorī“. Religiunea cerea ênsē de la celū ce oferia sa-
crificie nu numai *mâni curate*, puras manus, ci și *haine cu-
rate*, *vase curate*, *victimă curată*, *vinū curatū*: „puras vestes,
pura vasa, puram hostiam, purum vinum“. Ast-felū citimū
în Tibullū [lib. I, eleg. ult. v. 27]:

Hunc *pura* cum *veste* sequar, myrtoque canistra
Vincta geram, myrto vinctus et ipse caput.

Asemenea și 'n elegia I, v. 13, lib. II: „Casta placent su-
peris: *pura cum veste venite*“. Vergiliu [Eneid. l. XII v. 169]
țice asemenea: „*Puraque in veste* sacerdos Setigeræ foetum
suis intonsamque bidentem Attulit“. Plautū vorbesce de „*vase
curate*“ pentru sacrificie în *Amphitruo* [act. V, sc. 1, v. 7 și
act. IV, sc. 3, v. 62] și în *Captivi* [act. IV, sc. 2, v. 81]. . Cătū
despre *pura hostia*, a se vedē Varron [*De re rustica* lib. II,
c. .], Pliniu [lib. IX c. 51; lib. X c. 56, lib. XXIX c. .] și
Festu Pompeiu. Plutarchu [*De defectu oraculorum*] esplică că,
prin *victimă curată*, se 'nțelegea animalele născute în țile
faste, țile care variaū pentru fiă-care soiū de animale. C. Pli-
niu [lib. XIV, c. 12] vorbesce despre *vinulū caratū*, éru Ovi-
diu [*Pont.* eleg. I, v. 161, lib. III] țice:

Sed prius imposito sacris altaribus igne,
Tura fer ad magnos *vinaque pura* deos.

În *Metam.* [lib. VII, v. 59]: „Dum vota sacerdos Concipit,
et fundit *purum* inter cornua *vinum*“. A se vedē ale mele
Incercări critice etc. și *De formulis et solennibus populi
Romani* de B. Brissonius. Ed. Halle et Leipzig, 1731, pag. 6.

1. Unele variante țicū, în loculū acestorū ul ime versurī:

La mulți anī cu sănătate
Și cu bine 'n cēste case.

După aceia, colindătorii sunt pofțiți în casă, unde li se dă pacharul de rachiū, căci așa se cinstesce poporul : cu rachiū ales într'adinsū, sub cuvântū că drege vocea, érū n'o răgășesce, ca vinulū. Apoi, aședēdu-se, colindă succesivū pe toți ai casei, începēdu cu stăpānulū, apoi cu soția lui și, pe rēndū, cu copiii, de la celū mai mare pēnē la celū mai micū de vîrstă.

Ca sē învețe melodia colindelorū și versurile pe din-afară, ei s'aū truditū totū postulū Crăciunului, dādu'și silință sē se potrivescă la voce și făcēdu repetițiuni numerose.

La sfintulū Vasile, colindele se împartū în douē: āmblarea cu plugușorulū și cāntarea de colinde, cu sēū fără plugușorū, ēnsē numai la ferēstră, fār'a intra și 'n casă.

D'astă-dată, colindătorii suntū de 7 pēnē la 18 sēū 20 de ani.

Orațiunea rostită cu plugușorulū e mai multū cunoscută și fōrte răspāndită. Intr'ēnsa nu e vorba de cātū despre agricultură și despre urarea unei bune recolte. Ea 'ncepe cu versurile :

Hiī plugulū cu doi-spre-ce boi,
 In cōde codālbieī,
 In frunte străineī:
 Sē vē facă Dumneḑeū parte de ei,
 Plecarāmū într'uă sfîntă Joī,

Cu plugulă cu doi-spre-ce boi
 La câmpă vërată,
 Unde era bine de arată
 Și mândru de semënatu etc.

Cele-l-alte colinde suntu variate, după persoanele căroră se adresă, după etate seü pozițiunea loră socială, căci acestă genă de posesii populare nu coprinde numai imnuri religioase, cum pe nedreptă s'a susținută de uni, ci și cânturi profane.

Dëru, fiindă că le 'mpărțirămă ast-felă, se vedemă mai ântăiă pe unele ș'apoï pe cele-l-alte.

VII.

REFRENULU COLINDELORU. — COLINDELE RELIGIOASE. — MITOLOGIA PAGANA.

Colindele religioase aă ca refrenă espresiunea *Ler Dòmne*, cu exclamațiunea de *oï*, înaintea și în urma numelui *Ler*¹: *oï-Ler-oï*, *Ler-oï-Ler*².

Maï tôte facă alusiune la Christosă seü la propagarea creștinismului.

În menționata scriere despre datinele și credințele poporului nostru³, amă afirmată și m'amă silită să demonstră că religiunea creștină — ne-

1. Numele de *Ler* se găsece și 'n basme, dintre care unele aă titlulă de *Ler împërată*.

2. Din *Ler-oï-Ler* s'aude, în cântecă, *Ler-oï-Leo*.

3. *Încercări critice* asupra unoră *Credințe, datine și morăvuri* ale poporului română.

putându distruge cu desevîrșire superstițiunile politeismului greco-latinu, amintirea ultra-seculară și numele atâtu de înrădăcinatū alū deităților păgâne, practicele și cultulū lorū, care deveniseră uă a doua natură — a fostū silitū sē le modifice numai forma, lăsându aprópe neatinsū fondulū.

Din multe narațiuni mitologice, sē luămū numai una de uă-cam-đată.

Credința populară că Vulcanū e făuritorulū trăsnetelorū erea pré înrădăcinată, pentru ca sē pótă dispăré, cu tótă crestinarea diferitelorū naționalități păgâne. De aceia, părinți crestinismului fură siliți s'o păstrăze, cu singura condițiune d'a schimba numirea deului păgânătăți. Ast-felū, în loculū lui Vulcanū, devenitū acum *idolū*, fu pusū unū sfintū órecare, ș'anume sfintulū Ilie, căruia i-se dețe atributele lui Vulcanū, đicēndu-se chiarū că erea schiopū ca dēnsulū.

D'aci resultā credința ce 'ntālnimū ađi la poporulū nostru că, orī de câte orī tună, fulgeră și trăsnesce, atunci sfintulū Ilie gonesce draciū cu săgeți de focū, întocmai cum Joue gonise pe Giganti care se revoltaseră în contra'ī. Ba se adauge cu multă pietate că, déca sfintulū Ilie arū sci cândū îi e điuă onomastică, atunci

arū ucide toți draci și arū prăpădi lumea cu trăsnetele'i cele grozave. Dumneđeū ênsê îi totū ascude ȕiua, ca sê nu se întêmples ase-menea nenorocire.

Prin urmare, cu totū creștinismulū Românilorū, mitologia păgână, modificată în formă, persistê pênê astăzi în miđloculū nostru. Divinitatea creștină, imaterialê și lipsită de pasiune, Românulū și-o închipuiesce multiplă și împărțășită de mai multe ființe. Ca și păgânii, elū dă ȕeilorū pasiuni omenesci: invidia sêu mânia, setea de putere și de mărire. Une ori, apare, după câtū rezultă din colinde, chiarū ura și rêsbnarea ca pasiuni prodomnitore ale divinităȕilorū creștine.

Êtă, ca esemplū, unū cântecū de felulū acesta.

Sfînta Vineri — căci frumoșa Venere păgână a fostū canonisată și făcută sfîntă sub creștinismū, ba s'a prescrișū chiarū postulū pentru ȕiua a cincia din septêmână, care 'i e consacrată — sfînta Vineri este represintată în colindū ca propagatore a noiei cređințe. Și, fiindū că suferê chinuri de la „cetatea lui Îrodū“, se presintă tatălui cerescū și 'i cere s'o rêsbnene, sê 'și arête puterea și mânia în acea ocașiune, ca prin frică sê creștinêscă pe îndărêtnici. Colindulū sună ast-felū:

Susu pe slava cerului,
 Ler-oï-Leo d'ai Ler-oï-Dómne-le,
 La pólele raiului,
 La scaunulú Domnului,
 La scaunú de judecatá
 Unde merge lumea tótá,
 Genuchiat-a sfínta Vineri,
 Genuchia ši mi'și plángea
 Și de Domnulú se ruga,
 Și din gură-așia 'mí gráia:
 —Scií, dómne, că m'ai trimesú
 Páméntulú ca sě 'lú botezú.
 Toși s'aú datú botezului,
 Numaí unulú nu s'a datú:
 Cetatea Irodului
 Nu s'a datú botezului,
 Nicí creștinétățilorú,
 Ci pe mine prinsu-m'a,
 Prinsu-m'a,
 Legatu-m'a,
 Cu cușitú tăiatu-m'a,
 In cazanú băgatu-m'a
 Și trei đile fiertu-m'a
 Numa 'n cěrá și 'n rușiná.
 Ei din cazanú scosu-m'aú,
 Apói strecuratu-m'aú,
 La gardú aruncatu-m'aú,
 In obrazú scuipatu-m'aú.
 Ș'amú făcutú
 Cum amú pututú,
 Și la tine c'amú venitú
 Sě 'mí dai sfínții 'n ajutorú
 Pe Irodú ca sě 'lú omorú.

Domnulă dec'o auđia,
 Ast-felă din gură'mi grăia:
 —Savaĭ Petre, sante Petre
 Să mi'lă trăsnesă tu cu sete;
 Sav'Ilie,
 Sânt'Ilie,
 Să mi'lă trăsnesă cu mânie,
 Că estă sfântă mai cu tărie.
 Ilie dec'auđia,
 De grabă că 'mi alerga:
 Lăa fulgerulă d'a stânga
 Și trăsnetulă d'a drépta,
 După draci că mi'și pornia
 Și 'i trăsnia,
 Și 'i fulgera
 Cerulă de se 'ntuneca,
 Pământulă se tremura;
 Draciĭ că se speriaă
 Și botezului se daă,
 Mirului,
 Botezului
 Și creștinătăților.
 Sfinta Vineri boteza:
 Tótă lumea creștina.
 La mulți anĭ cu sănătate,
 Bună séra 'n aste case¹.

Ună altă colindă religiosă ne arătă pe Christă
 esplicândă sfinților apostoli din ce s'a făcută
 vinulă, mirulă și grăulă.

1. Alte ôri se đice, după diferitele localități:
 Bună séra 'n *céstă* casă,
 La boierĭ ca dumnévóstră.

Cestiunea cuminecării cu vină și pâne — care personifică sângele și carnea Domnului — precum și consacrarea celui creștinat prin ungerea cu sfântul mir, au fost de la început nesce mistere puțin înțelese de lumea profană și nesciutore, prin urmare foarte combătute de adversarii noii dogme.

Erea d'eu necesară ca 'n mintea poporului să se sape adâncă uă esplicare óre-care, și d'aci necesitatea următorului colind, în care însuși Christosă esplică sfinților misterul cuminecării ș'ală mirului.

Atragă atențiunea asupra limbii, care, alături cu mai multe slavisme, a păstrat multe forme și de cuvinte vechi și latine, precum și asupra distribuirii ce se face într'ensul, dându-se vinul bătrânilor, grâul poporului și mirul preoților: *patribus, plebi et sacerdotibus*, cele trei stări de căpeteniă ce compunea societatea, după ideile Romanilor :

D'întrebă'și, întrebă¹
 Sfinți pe Dumneđe:
 —, Dómne milostive,
 ,Din ce este faptă²

1. *D* eufonică s'adauge adesea la începutul vorbelor din cântece și 'n special la colinde. Aci pôte lipsi, putându-se cânta pré bine: „Intrébă 'și, întrebă“ séu „Intrébă, și 'ntrebă.“

2. *Faptă*, în loc de făcută.

, Vinulă
 , Și cu mirulă
 , Și rumenulă grău?
 Domnulă le grăia¹
 — , Sfinți nepricepuți
 , Și nechibsuiți,
 , Vreți să m'ispitiți,
 , Că voi bine sciți
 , Din ce este faptă
 , Vinulă
 , Și cu mirulă
 , Și rumenulă grău.
 , Cândă ei m'aũ gonitã,
 , Cãiniã de Jidovi,
 » Totũ din casã 'n casã
 » Și din mėsã 'n mėsã,
 , Și ei m'aũ ajunsũ
 , Susũ la Rusalimũ²,
 , In sãra d'ajunũ,
 , 'N casa lui Crãciunũ³,
 , Și m'aũ rãsticnitã,
 , Pe cruce d'mãrũ dulce;
 , Și ei cã'mã bãteaũ
 „ Prin talpe
 , Prin palme
 , Totũ cuie de ferũ,
 , Ținte de oțelũ;

1. Domnulă, adicã Christosũ.

2. *Rusalimũ*, în locũ de Erusalimũ sãu de Ierusalimũ.

3. Anacronismũ. Numele de Crãciunũ e pusũ aci numai pentru cã la Crãciunũ se cãntã mai cu sãmã aceste colinde religiõse.

„Ș' und' le țintuia¹,
 „Sânge că curgea:
 „Totu vinu se făcea.
 „Și ei mă 'mbrăca
 „Cu cămașiă verde,
 „Verde de ursică²,
 „Rău trupulū bēșică.
 „Ș'unde mă 'ncingea³
 „Cu brău de măceșiu;
 „Ș'unde mă strîngea
 „Sudórea 'mī curgea⁴,
 „Totu miru se făcea.
 „Da 'n capu ce 'mī puneau⁵?
 „Cunună de schini⁶,
 „Schini și mărăcinī;
 „Ș'unde-o aședaū,
 „Lacrimi ciuruiaū,
 „Se rostogoliaū,
 „Totu grău se făceaū⁷.

1. In locu de *țintuiaū*. Mai în tóte colindele, *ū* alu pluralului se suprimē, ca sē producă asonanță cu vorba finalē a versului următorū.

2. In locu de inversiunea „*De verde ursică*“. Acéstă frumósă imagine e luată din vieța comună, prin urmare cu atâtū mai frumósă cu câtū e mai naturalē.

3. Aci mersulū frasei se schimbă, începēndū cu *unde*, care se vede figurāndū și 'n cele-l-alte strofe „Ș'unde mă bteaū“, „Ș'unde mă 'mbrăcaū“ etc.

4. Înțelesulū e: „Mē strîngeaū astū-felū, în câtū imī curgea sudórea“.

5. *Da*, în locu de *dérū*, care se pronunță *dar* și perde pe *r* finalulū în cāntecū.

6. *Schini*, în locu de *spini*: provincialismū.

7. Frasele suntū eliptice: „lacrāmile se rostogoliaū și, cum picaū, totū grău se făceaū“.

„D'atuncia s'a dată
 „Vinulă la bētrâni,
 „Grăulă la norodă,
 „Mirulă la preoți,
 „Sē ne miruiēscă
 „Rarū la țile-mari,
 „Diuă de Crăciunū
 „Ș'a de Bobotēză,
 „Cândū preoți botēză,
 „Norodū creștinēză.
 Sănētate 'n casă
 Boieri dumné-vóstră,
 Totū cu voie bună
 L'anulū,
 La mulți anī.

Intre virtuțile recomandate de religiunea creștină fiindă mai cu sēmă caritatea, a o învēța ș'a o practica erea, în primele epoce, semnulă caracteristicū alū celui bine credinciosū, semnulă prin care se deosebia de cei de religiuni contrare.

Acēstă caritate se manifesta sub diferite forme. Cele mai de căpeteniă ênsē constaū în a fi primitorū de străini, în a face binele oricui, orī-cândū și orī-unde. A chiăma săraci și drumași spre a le da de mâncare, a încălđi pe celū frigurosū ș'a adăpa pe celū însetoșiatū, a face cruci pe la rēspânții ș'a săpa fontăni sēu puțuri pe la drumuri sēu pe câmpuri, a construi poduri peste ape : ast-felū ereaū binefacerile creștinesci, pe care le-aū practicatū și părinții noștrii, împreună cu părinții și cu părinții părinților lorū.

Colindele nu puteau să nu constate faptul.
Și 'n adevăr, iată unul de felul acesta :

D'ai Ler-om, d'ai Ler-om Dómne,
Icea, mare, 'n céste curți,
Céste curți, céste domni,
Crescutu-mi-au doi meri nalți,
Doi meri nalți și minunați,
La vêrfuri amestecați.

Susū în meri,
In dalbe florī,
Ardu'mi douē lumînări;
Și din douē lumînări,
Pică'mi trei din picături;
Érū din trei din picături
Ruptu-mi-s'a,
Faptu-mi-s'a
Rîū de vinū
Și rîū de mirū,
Rîū de apă
Limpede.

[N] rîū de vinū cin' mi se scaldă?

Icea bunulū Dumneđeū:

Scaldă-sē,

Băiézá-sē,

In apă se limpeđesce

[N] veștmēntū albū se premenesce,

Cu mirū că se miruiesce.

Maī din josū de vadulū lui,

E Ión,

Sfintulū Iónū

Și bêtránulū de Crăciunū:

Scaldă-se
 Băieză-se,
 ['N] apă limpeḑescu-se,
 ['N] vestmântă premenesu-se
 Cu miră miruiescu-se.
 Maī din josū de vadulū lorū,
 Scaldă-sē sfinṑiī de rēndū:
 Scaldă-se
 Băieză-se,
 In apă se limpeḑescū,
 ['N] vestmētū albū se premenescū.
 Maī din josū de vadulū lorū,
 Scaldă-se icī cestū omū bunū
 Cestū omū bunū jupânū [cutare].
 Scaldă-se,
 Băieză-se,
 In apă se limpeḑesce
 Cu vestmētū se premenesce.
 Grăi bunulū Dumneḑeū:
 —, Cuī, omū bunū, te potrivescī¹?
 , Aū mie? Aū sfinṑilorū?
 , Aū luī Ión,
 Sfinṑū Iónū?
 , Aū bētrânulū Crăciunū?
 Grăi icea cestū omū bunū:
 —, Nu me, Dómne, potrivescū²?
 , Nicī ṑie, nicī sfinṑilorū,
 , Nicī luī Ión,
 „Sfinṑū Ión.
 „Nicī bētrânulū Crăciunū.
 »De tēnērū m'amū însuratū,

1 și 2. Inversiuni frumóse, dérū rare.

„Fapt-amă casă
 „Lângă drumă,
 „'Ntins-amă măsă
 „Peste drumă.
 „Câți pe drumă că mi'și treceaă
 „Toți la măsă că ședeaa
 „Și toți beaa și ospētaa,
 „Totă mie că 'nă mulțamiaă.
 „Fapt-amă, Dómne, ieră amă faptă
 „Podurele
 „'N locură rele:
 „Cine pe podă c'a trecută
 „Totă mie 'mă-a mulțamită.
 „Fapt-amă, Dómne, ieră amă faptă,
 „Puțurile
 „'N câmpură grele:
 „Cine apă c'a bēută
 „Totă mie 'mă-a mulțamită.
 Atuncă Domnulă îi grăia .
 — „Fie bine
 „Déră de tine.
 „Fapt-aă bine 'n astă lume,
 „'N ceaă-l-altă 'ă găsi bine.
 „Mergă la raiă nejudecată,
 „Ședă la măsă nechiămată
 „Să beă pahară ne 'nchinată“.
 Sănătate 'n cēste case,
 'N cēste case
 'N crucă frumóse,
 Și cu noi, cu voiă bună,
 La anulă
 Și la mulți ană.

VIII.

COLINDELE PROFANE. — DESCRIERI DE MORAVURI.

Dérü cea mai frumoasă și mai mare importantă o au colindele profane. Intr'ênsele nu e vorba despre religiune, ci tracteză subiecte din viața civilă, privitoare la nesce simțiminte și idei care n'au câtuși de puțin a-face cu dogmele și cu credințele religiose. Ceia-ce denotă că ele se cântă la serbătorile însemnate e singurul faptă că unele au ca refrenă, la fine, versurile

Rarü
 La zile mari:
 Diua de Crăciună
 Și de Bobotéză,
 Cândü preoți botéză,
 Lumea crestinéză.

În această categorieă, găsimă adevărate legende naționale, descrieri de moravuri și resumatul concis al traiului de uă dinióră: într'ună cuvântă, citirea și studiarea loră ne dauă uă ideeă aprópe completă despre viața poporului nostru în vécurile trecute, căci tóte aceste cânturi n'au și nu potă avé — după a mea părere — uă vechime mai scurtă de câtă dintr'ală XIII, XIV și XV secolă.

Insemnătatea loră e dérü necontestabilă, atâtă pentru cunoșcerea epoceloră trecute, pentru studiul deprinderiloră și aptitudiniloră de

căpeteniă ale națiunii, câtă și din punctul de vedere filologică, sintactică și estetică.

E necontestabilă că numai acele lucruri rămân și se perpetuă în amintirea poporului, prin basme, prin anecdote și snóve, prin cântece populare de tot felul — și colindele sunt o uă însemnată varietate dintr'aceste cântece — numai acele fapte, acele persoane, acele obiceiuri, care sunt mai mari, mai cunoscute, mai răspândite.

Ele d'ar devin generale, fără a se opri la particularitatea vârstei, la deosebirea numelor, la diferența de poziție socială. Și 'n adevăr, particularitatea de căpeteniă a colindelor profane este d'ar fi generale.

Ele sunt făcute ast-fel, în câtă se se potrivească fiă-cărei stări sociale, fiă-cărei ocupațiuni, fiă-cărei vârste.

E vorba despre un ténérú de însuratú, despre o fétă de măritatú, despre un copilú în fașiă? Colindătorii au la 'n-de-mână câte două-trei cântece, care convin pentru fiă-care, și nu le rămâne de câtă se puie în versú și se potrivească din cântecú numele persoanei ce au să colinde.

Ceia-ce se 'ntemplă însă cu numele se întâmplă și cu profesiunea celui colindatú, căci sunt, precum vom vedé îndată, colinde pen-

tru orî-ce profesiunii diferite, celū puținū pentru cele mai însemnate seū mai numeroase în cutare seū cutare localitate.

Orî-cum, caută se stabilimū că tôte aceste cânturî suntū adevërate balade populare, care aū devenitū colinde, numai fiindū cântate pe melodii de colinde și numai pentru că li-se repetă refrenulū de *oî-Ler-oî*, *Ler-oî-Leo*, cu amintirea ȃilelorū de Crăciunū și de Bobotéză.

Étă, de esemplu, unū așa numitū ,colindū de flăcăū¹:

Ler-oî-Leo!
 La fontână
 Lină,
 La colțū de grădină,
 Trecū,
 Mî se petrecū¹
 Trei fete de Grecii.
 Calea cin'le ține?
 [Vêlcu] fetū frumosū².
 Elū că mi-le-alege
 Pe gene,
 Sprâncene,
 Care e mai naltă
 Și mai sprâncenată,
 Cu sprâncênă trasă,

1. „Mi-se petrecū“ în locū de „mi-se întrecū, mi-se iéu la întrecere“ una cu alta și tôte 'mpreună.

2. Versulū cere ca numele celui colindatū se fiă numai de douë silabe, ca Staicu, Dinu, Gheorghe, Petre. Niță, Ghenea, Vêlcu, Manciū, Sandu, Manea, etc.

Chipù de jupânésă ¹.

[Néga] e mai mltă²

Și mai sprâncenată,

Cu sprâncéna trasă,

Chipù de jupânésă.

[Vêlcu], fêtù-frumosù,

Din gură 'i grăia:

— „Hai să vii cu mine,

„De vei să fii bine,

„Că tu'mi ești de sémă

„Și d'a mea potrivă!

[Néga] că 'i grăia:

— „Tu nu'mi ești de sémă

„Și d'a mea potrivă.

„Veđi'mi, aũ nu'mi veđi

„Cele luncĩ înverđi,

„Luncile 'nverđite

„De florĩ înãlbite?

„Nu'sũ dalbe de felũ,

„Ci'sũ dalbe de florĩ:

„Pên'nu le-oiũ purta,

„Nu m'oiũ mărta.

[Vêlcu], fêtù-frumosù,

Din gură 'i grăia:

— „Veđi'mi, aũ nu 'mi veđi

„Acei munđi

„Cărunđi?

1. Chipù de matrónă, de nobilē: chipù frumosù, plăcutù.

2. Numele fetei trebuie să fiã asemenea de douē silabe, ca Lința, Safta, Vidra, Stanca, Tinca etc. Cândũ numele e mai lungũ, colindãtorii 'lũ prescurtēzã. Din *Marghiola* facũ *Ghiola*; din *Maria*, *Ria*; din *Alesandrina*, *Drina*, etc. In genere, prima silabã inițialē a numelui e tăiatã cu chipulũ acesta.

»Nu 'sü cãrunți de felü,
 »Ci 'sü cãrunți de oi:
 »Prin dalbele oi,
 »Negrii colpãnei.
 »Dêrũ nu 'sü colpãnei,
 »Ci suntũ ciobãnei,
 »In cãți rãđimați,
 »In glugĩ acióți.
 »Oile-orũ porni
 »Spre sóre rësare,
 »P'a gurã de vale,
 »Prin florile tale;
 »Frunți le-orũ înfrunți,
 »Códe le-orũ dirĩ.
 »Ce-orũ mãi rãmãnea,
 »Ciobani le-orũ lua
 »Și le-orũ învirsta,
 »Dalbe
 »Cu albastre,
 »Verđi cu mohorite;
 »În sînũ le-orũ bãga,
 »În sînũ și prin straie,
 »Și ei c'orũ feri
 »Fie-care flóre
 »De rađe de sóre,
 »De norelũ de plóie;
 »Ție țĩ-le-orũ da,
 »Și tu-le-ĩ purta
 »Rarũ la đile mari,
 »Điua de Crãciunũ
 »Și de Bobotézã,
 »Cãndũ preoți botézã,
 »Lumea creștinézã.

Sănătate 'n casă,
Boierî dumneavóstră.

L'anu,
La mulți ani.

Ecě dérú uă adevěrată baladă, ca orî-ce altú cântecú profanú din colecțiunea de cânturî populare adunate de d-lú Vasile Alesandri, ênsě cântată ca unú colindú, în dialogulú atátú de plăcutú păstorilorú lui Teocritú și lui Vergiliú.

Credú că nu facú răú sě citezú âncă cincîșese din aceste drăgălașe zîmbete ale primei nóstre literaturî, chiarú cu pericolulú d'a obosi atențiunea, chiarú cu pericolulú d'a trece peste cadrulú obicînuitú alú unorú scurte noțiunî de felulú acesta.

Sperú că nu mi se va lua 'n nume de răú dorința, din causă că versurile ce voiú sě mai producú suntu ierășî inedite, de curêndú și cu fidelitate culese din gura poporului. Nesce asemenea cânturî parú-mi-se că merită tótă considerațiunea.

Ast-felú, étă uă frumósă descrierea a ferircirî casnice: unú ospěțú omericú, uă đî de serbătóre familiară, unde soșulú și soția se fericescú unulú pe altulú de bunulú traiú ce ducú împreună.

Colindulú e pentru unú omú însuratú, și i-se cuvine atențiune pentru descrierea costumelorú :

Ler-oî-Leo,
 Ici în cêste curți
 Și 'n cêste domni,
 Crescut-aũ,
 Născut-aũ
 Doi meri d'aluneî,
 De tòmna sădiți,
 De véra 'nfloriți.
 La tulpini de meri,
 Mese de boieri
 [Și de negustori]:
 Danțuri de curteni.
 Danțulũ cine 'lũ trage?
 Jupânulũ [Ghiorghiță].
 Danțu 'mî dãnțuiesce,
 Toiagũ rêsucesce,
 In susũ l'asvîrlesce
 'N palmã 'lũ sprijinesce
 Și se fericesce:
 —, Ferice, ferice,
 „Ferice de mine
 „Și de maica mea.
 „'N țile ce-amũ născutũ,
 „Parte ce-amũ d'avutũ¹
 „De taică,
 „De maică,
 „De dómna frumósã:
 „Multũ mî-e-cuviósã

1. Pentru ca sã se înlătore hiatulũ séu cacofonia produsã prin apropierea a douẽ vocale similare [amũ avutũ], colindãtorii întroducũ pe *d* eufronicũ [amũ *d'*avutũ]. A se vedé asemenea § I, pag. 7, nota 1, și § VII, pag. 43, nota 1.

„Și frumosu se pörtă :
 „Iiie
 „Ghiorghiolie,
 „Roche de cutnie,
 „Papuci roșiorî
 „Pe la tocü cu florî:
 „Multü suntü jucători.
 „Și scie së 'î pörte
 „Și së 'î plescăiéscă
 „Rarü, la ñile marî:
 „Ñia de Crăciunü
 „Ș'a de Bobotéză,
 „Cändü preoți botéză,
 „Lumea crestinéză.

Ler-oï-Leo,
 La vîrfurî de merî
 Printre lumînări,
 Légänü de mëtase.
 'N légänü cine 'mî șede?
 Dómna dumnélui:
 Cöse'mî, chindiscesce,
 Cöse'sî câte-unü firü,
 Rupe 'și câte-unü mërü,
 Și 'n susü l'asvîrlesce
 'N palmă 'lă sprijinesce,
 Și se fericesce :
 — „Ferice, ferice
 „Ferice de mine
 „Și d'ai meî părinți:
 „'N ñile ce-amü născutü
 „Parte ce-amü d'avutü
 „De taică,

„De maică,
 „De domnelă frumosă.
 „Multă mi-e curioasă
 „Și frumosă se poartă:
 „Cămașă de ină
 „Cusută cu firă
 „Și cu bașbafiră,
 „Papuci verșioră
 „Pe la tocă cu floră,
 „Multă suntă jucători,
 „Și scie să ȳ poarte
 „Și să ȳ plescăiească,
 „Rară
 „Lă țile mari:
 „Diua de Crăciună
 „Ș'a de bobotéză,
 „Cândă preoți botéză,
 „Lumea creștinéză.

Că există cânturi de acestea, potrivite fiă-cărei profesioni a-nume, ne-o dovedesce următorul cî-
 lindă de năvodară, în care figuréză numele unei
 persoane necunoscute, numită „*vătafulă Arge-*
șenu„.

Cine să fi fostă acestă „vătafă„, eă unulă
 nu sciă pենă astăđi. A face presupuneră nu'mă
 vine, ca nu cum-va s'ajungă la concluziună de
 felulă celoră arătate mai sus, vorbindă despre
 cînteculă lui Isvoranu.

Póte că vătafulă Argeșenu va fi fostă vr'ună
 omă cum se cade, déră se póte ierășă să nu fi

fostu ast-felü. Prin urmare, înclinü a bănuî că acéstă numire nu este inerinte colinduluî, ci că e unü nume întêmplătorü, care figurézá în cântecü pentru că aşia l'a auđitü şî ast-felü l'a învăţatü celü ce 'lū scie pe-din-afară, érü nu pentru că versurile aü fostü făcutê anume pentru vătafulü Argeşenu.

Totü ce resultă ênsê dintr'ênsele este faptulü neîndoiôsü că acestü colin-lü trebuie sê se fi născutü pe marginea apei, la Dunăre, unde năvodăria e uă bănósă şî căutată profesiune.

Intr'adevêrü, colindulü se cântă pe la Călăraşi şî 'n mai totü districtulü Ialomiţei. Elü ne înfăţişézá pe năvodari prindëndü pesce în acele regiuni băltóse, érü pe Iuda arêtândü vătafulü Argeşenu loculü unde se găsesce cuibulü vênatuluî.

Cuvintele tehnice ce coprinde şî numele de pesci citate într'ênsulü daü convingerea că versurile trebuie sê fi vêđutü lumina în regiunile menţionate, că de multü póte sê fi esistêndü prin acele locuri.

Ler-oî-Leo, d'ai Ler-om Dómne.

Este vătafú Argeşenulü,

Şî 'mî are trei fete mari,

Câteşi trei cu meseriî.

Şî 'mî împletescü pe isvóde,

Pe isvóde

La năvóde,

La năvode de mătase,
 Cu sfără cu vița 'n șese¹
 Pleti Vineri și Sâmbătă²
 Cândü fu sfânta Duminică,
 Cam pe tónă că 'mî pleca.
 Dete-uă tónă, dete douë;
 Cândü fu tóna cea d'a treia,
 Năvodulü că 'mî închiăiaü,
 Năvodariï că 'lî trăgeaü.
 Pusü în matițe 'lū duceaü.
 Cândü vătafulü șiufănia.
 Nici unü pesce nu găsia.
 Dérü în fundulü matiței
 Iatë găsi puiulü Iudei.
 Și vătafulü Argeșenulü
 Ast-felü iute le grăia:
 — „Săriți, frați,
 „De mi'lü legați.
 Frumușelü că 'lū judecaü,
 Mi'lü jtdecaü.
 Mi'lü băteaü.
 'Ncepu puiulü a țipa,
 Érü cândü Iuda 'lū auđia,
 De peste mări că 'mî venia,
 Și la vătafū se răstia:
 — „Hei, vătafe Argeșene,
 „De ce 'mî bați tu puiulü meü,
 „Că, veđi bine, 'i mititelü,
 „Mititelü și 'nfășiătelü.

1. *Viță*, prescurtatü din *șiuviță*. Ast-felü se đice „viță de përu“ in locü de „șiuviță de përu“. Sfără 'n șese vițe: șese sfori împletite la unü locü ca să formeze una mai grósă.

2. *Pleti* seü 'mpletü in locă de *împletü*.

„De nu 'ți scii vênatulü têu,
 „Haide së 'ți'lü arëtü eü.
 La nãvodari poruncia,
 Nãvodu' 'n vase punea¹,
 Dupã Iuda se lua,
 Și Iuda cã 'i arëta .

Luï vãtafulü

Argeșenulü

Adãncü somnũ, potmolü² cu crapũ

Și renișulü³ cu cosacũ.

Nãvodulü cã 'mï întindeaũ,

L'întindeaũ

Și 'lũ închiãiaũ;

Șiufanele c'aruncaũ

Și 'ncepeaũ

De mi'lũ trãgeaũ.

Și mi'lũ tragũ pe jumëtate

Dërũ d'aci nu 'lũ mãi potũ trage.

Nouë ñile pesce 'mï scöte.

Facũ grãmeđi ca șirele⁴.

Cãți pescari prin târgũ era,

Elũ pe toți cã mi'i vestia,

Orașulü de 'ndëstula.

Ërũ vãtafulü Argeșenulü,

Elũ së 'mï fie sãnëtosũ,

Cu-aï luï frați, cu ce se aflã

Și cu noi, cu voie bunã,

La anulũ și la mulți anï.

1. *Nãvodu'* în locũ de „nãvodulũ“ articulatũ.

2. *Potmolũ* e ceia-ce la noi se numesce „nãmolũ“.

3. Pöte *brãdișulũ*, partea bãlții cu plante apatice.

4. Pen'aci, nu mãi e nici rimã, nici asonanță.

Ună altă colindă, totu din părțile Călărașilor, e și mai explicită în privința locului unde și-a luat nașterea, căci chiar de la începută vorbește despre Marea-Négră.

Acestă ‘colindă de preotă, are diferite variante. In cele din București, numele Mării-Negre nu figură.

Printr’ensulă se cântă ocupațiunile și menirea preotului, ast-felă cum le înțelege biserica creștină :

Intr’ală Mării-Negre prundă,
 La dalbele monastiri,
 Ler-Dómne-Ler,
 Slujescu’ni nouă preoți
 Și cu nouă logofeți.
 Éră protulă celă bătrână
 La celă mică din logofeți
 Ast-felă din gură ‘i grăia :
 — „O tu, mice logofete,
 „Eși afară,
 „Suie scară,
 „Și dă ‘n tócă de trei ori
 „Și ‘n clopotă de nouă ori,
 „Totă norodulă ca s’audă
 „Să vie la sfinta rugă,
 „Sfinta rugă
 „N biserică;
 „Să se ‘nchine, să se róge,
 „Să le ierte din păcate,
 „Din păcate
 „Jumătate,

„Din greșeli a treia parte ¹.
 Erū celū micū din logofeți
 Elū pré bine 'nțelegea:
 Afară că mi-'și eșia
 Și pe scară se suia,
 Dérū nicī în tócă nu da,
 Nicī clopotulū nu trăgea,
 Ci pe Mare se uita
 Și departe că 'mī zăria
 D'uă négră de corăbióră
 Ce iute la malū venia,
 Cu malulū s'alătura,
 Parulū în malū că 'mī bătea
 Și schela că 'mī arunca.
 Dérū din ea
 Cine 'mī eșia?
 Cuviosū preotū [cutare²].
 Papucī negrii încălța,
 Toiagū în mână lua,
 Cărăruica apuca,
 Cărăruica raiulū,
 Sē mérgă la sfinta rugă,
 Sfinta rugă
 'N biserică,
 Sē se 'nchine, sē se róge
 Și sē 'mī cânte aghióse,
 Aghiós' „Isus' Christóse!“
 Sē 'mī auđă norodulū,
 Norodulū
 Toți cu totulū.

1. Cânteculū face deosebire între *pécate*, greșelile cele mari, și între simplele *greșeli*, pécatele mai mici.

2. Numele trebuie se fiă de trei silabe: ca *Vasile*, *Stemate*, etc.

Să vie la sfînta rugă,
 Sfînta rugă
 'N biserică,
 Să se 'nchine, să se 'róge,
 Să le ierte din pécate,
 Din pécate
 Jumătate,
 Din greşeli a treia parte.
 Şi veniră,
 Se rugară,
 Dumneţeu că le iertară ¹
 Din pécate
 Jumătate,
 Din greşeli a treia parte.*
 Cestû preotû, preotă [cutare],
 Elû se 'mî fie sănêtosû,
 Cu-a lui dalbă preotêsă,
 Cu copii, cu ce ce află,
 Şi cu noi, cu voie bună ²,
 La anulû şi la mulţi anî.

Negreşitû că, pe temeiulû unorû versurî din
 poesiele populare, nu putemû imagina sisteme
 şi teorîi, nici ajunge la conclusiuni însemnate
 întru câtû s'atinge de vieţa, de instiţiunile şi
 de organisarea trecutului. Cu tóte astea, nu e
 mai puţin adevêratû că puţinele noţiuni ce

1. In locû de *le iertă*. Aduşulû lui *ră* e cerutû de versû
 ca ast-felû să producă asonanţă cu versulû precedent.

2. Acestû refrenû însemnăză: „se fiă sănêtosû, împreună
 cu noi care avemû voie bună, etc“. Elû se întêlnesce la
 mai tóte colindele din judeţulû Ialomiţa şi din alte districte.
 In cele din Ilfovû, şi mai cu sémă din Bucuresci, nu figuréază.

găsimă răspândite pe ici-colea, în literatura poporului neinstruită, suntă licăriră prețioșe pentru luminarea ună întunerică puțină cercetată încă.

Ast-felă, în ceia-ce privesce domnia, scimă toți că atribuțiunile ei în trecută se deosebiaă fôrte de cele de astăđi. Sub regime aprôpe feudale, tot-dé-una despotice, domnitorulă erea nu numai capulă guvernulă ș'ală armatei, ci și stăpânulă țerii, dispuindă după placă de averea, de sôrta și de vieța supușiloră.

În cântecele populare, versurile privitoare la acestă subiectă nu suntă nici dese, nici lămurite. D'aceia pară-mi-se interesante cele din următorulă „colindă de coconă”, d'ună conținută și c'ună tonă ôre-cum resbelnică, în care boieră țerii reclamă tatălă și mumei pe uniculă loră copilă, spre a 'lă sui pe tronulă țerii. Dintr'ênsulă se pôte vedé cam ce ideă își forma poporulă uă-dinióră despre ocupațiunea și despre atribuțiunile ună domnitoră.

Acestă cântecă, totă din Ialomița, e ast-felă:

Sub zare
De sôre,
În ostrovă de mare,
Născut-a,
Crescut-a

D'unu verde darvonu,
 D'unu rumenu calinu.
 Susu mi-e frunza desu,
 Josu mi-e umbra grosu,
 Eru la radecina,
 La verdea tulpina,
 Pe campu mohoritu,
 Osti au tabaritu:
 Osti moldovenesci
 Si craiovenesci,
 Multe 'su muntenesci.

Cele muntenesci
 Ele ca 'mi catau
 Si mi'si intrebau
 Totu din vadu
 In vadu,
 Si din satu
 In satu,
 Si din casa
 'N casa,
 Si din masa
 'N masa,
 Ca mi s'a d'aflatu
 Si s'a dev'eratū

La domnulū stapanu
 [Cutare] jupanu
 Care d'unu coconu,
 Coconu pe [cutare].

Ceru'lū mari boieri¹:
 — „Dă-ni'lū taică, dă-ni'lū,
 „Dă-ni'lū, maică, dă-ni'lū,

1. Inversiunea „ceru-lū“ este în locu de „ilū cerū“.

„Căci e bună de domnă

„Și de mari boieri.

Tat-său că mi'lă da,

Déru mă-sa nu vrea,

Căci e 'nfășiățelū¹

Și e mititelū,

De curëndū născutū

Și nepriceputū:

Nu scie domni,

Nici împărăți.

Ceru'lū mari boieri:

— „Dă-ni'lū, taică, dă-ni'lū,

„Dă-ni'lū, maică, dă-ni'lū,

„Că'i lesne-a domni

„Și d'a 'mpărăți:

„De curte să 'și vedă,

„La mėsă să 'mī ședă,

„Paharū să rădice,

„Calū bună să 'ncalice²,

„Din cula³ domnescă

„Lefurī să 'mpărțescă,

„Lefī la lefegū,

„Spade la spahi,

„Arme la armași,

„Caī la călărași.

Tênerulū [cutare]

Fie'mī sănėtosū,

Cu taică,

Cu maică,

1. Adică „în fașie, înfășiățelū“, copilū de lapte.

2. Accentulū se pune pe silaba *li*, să 'ncalice, ca să co-

răspundă silabei *di* [rădice] din versulū precedent.

3. Cula e tesaurulū publicū său privatū.

Cu frați,
Cu surorî,
Și cu noi cu toțiș,
L'anulă, la mulți anî.

Nu mai puțin interesantă îmi pare, din același punctă de vedere, și colindulă de mai la vale, în care ună solă domnescă esplică stăpânului seă cum și-a 'ndeplinită misiunea ce i-se dedese d'a tăia capulă unui craiă din vecinătate.

Cânteculă menționeză despre Negru-vodă, ală căruî nume e atâtă de răspândită în tradițiunile populare. Cu tôte astea, după deprinderile colindătoriloră, acestă nume se schimbă, înlocuindu-se cu ală domnitoruluiă din timpulă cândă se 'ntonază colindulă. Sub fostulă regimă, se dicea „Cuza-vodă“, éră ađi se pôte pune pré bine numele luiă „Carol-vodă“.

Ca multe altele, elă n'are nici ună refrenă, și nici alusiune nu mai face la vr'uă serbătóre religiósă. Cătă despre ariă, e cântată, în modă orientală, pe glasulă ală cincilea din psaltichiă :

D'în curte
D'în curte
La Domnă Negru-Vodă,
Mi-e ună cală legată.
Déră nu 'mă e legată,
Ci mă-e priponită

Cu priponă d'argintă.
 Și pe elă mi'lă ține
 Vro cincî aprođiorî:
 Doi de dîrlogei,
 Doi de dalbe scări;
 Celă d'ală cincilea
 Frumușelă mi'lă bate,
 Mi'lă bate
 Pe spate
 Și mi'lă netezesce
 Și mi'lă potrivesce
 Cu cioltară de firă,
 Ciucurî d'ibrișină,
 Ciucurî de argintă
 Lungî pênă 'n pămêntă.
 Domnulă Negru-Vodă
 Afară 'mî eșia,
 Calulă mi'și vedea
 Ș'ast-felă întreba:
 — „Ală cui e astă cală,
 „Tênără¹, bidiviu,
 „Cu cioltară de firă,
 „Ciucurî d'ibrișină,
 „Ciucurî de argintă,
 „Lungî pênă 'n pămêntă?
 Tênărulă [cutare]
 Din gură 'mî grăia
 Și 'mi'î răspundea:
 — „O Dómne, o Dómne,
 „Ală meă e ast'î cală,

1. In locă de *tênără*, se pune adesea cualificativulă de *vênătă*, *negru*, etc. după cum e calulă celui colindată.

„Căci sciï aũ nu sciï¹
 „Cândũ m'aï fostũ trãmisũ
 „La unũ mare craiũ
 „Capulũ sã i-'lũ taiũ?
 „Ërũ marele craiũ,
 „Viindũ cu alaiũ,
 „Dãca m'a vãđutũ,
 „Bine i-a pãrutã:
 „La mäsã m'a pusũ,
 „Și m'a ospëtãtũ,
 „Și m'a dãruitũ
 „Cu-astũ calũ bidiviũ.
 „Frumósa crãiêsã,
 „Mãndrã și alêsã,
 „Dãca m'a vãđutũ,
 „Bine i-a pãrutũ:
 „La mäsã m'a pusũ
 „Și m'a ospëtãtũ,
 „Și m'a dãruitũ
 „Cu cioltarũ de firũ.
 „Dalbĩ coconașĩ,
 „Dalbĩ și drãgãlașĩ,
 „Dãca m'aũ vãđutũ,
 „Bine le-a pãrutũ:
 „La mäsã m'aũ pusũ
 „Și m'aũ ospëtãtũ
 „Și m'aũ dãruitũ
 „Cu ciucurĩ de firũ,
 „Ciucurĩ d'ibrișinũ,
 „Ciucurĩ de argintũ
 „Lungĩ pãnã 'n pãmântũ.

1. Acãstã rimã și asemenea versurĩ se gãsescũ și 'n baladele publicate 'n colecțiunea d-lui Alesandri.

Domnulă Negru-Vodă
 Déca 'mî auđia,
 Ast-felū ȳ grăia:
 — „De ți l'a datū ție,
 „Dăruițū sē 'ți fie,
 „Fie'ți spre vecie.
 Tênerulū [cutare]
 Fie'mî sănētosū
 Cu frați, cu părinți,
 Cu toți d'a 'mpreună.

În fine, s'ascultămū și unū colindū relativū la vênătoriă.

Scena ce ne descrie e cu totulū atrăgētoře.

În ajunulū anului noū, boierii se strîngū sēra la curtea domnescă, ca sē felicite pe vodă, după obiceiulū timpului, precum se urmēză și astăđi, sub altă formă și cu deosebirea necesitată de noua nóstră organizare socialē. Numai unulū dintre cei tineri nu figurēză între dēnșii. Elū sosese tocmai peste trei đile, ș'atunci toți îlū întrēbă despre cauza lipsei. Gonitu-l'a cine-va, sēu fost-a la vênătore? Și tēnerulū afirmă că 'n adevērū vênătoreea unei ciute l'a făcutū sē 'și pērdă timpulū. N'a-pucă ênsē sē termine închipuita'i povestire, cândū uă tēneră gelósă — érū după alte variante unulū din bētrâniī presinți¹ — iē cu-

1. Acea variantă amū publicat-c, împreună cu alte câte-va colinde, în *Columna lui Traianū* de pe anulū 1876.

vântul și destăinuiesce că ciuta în cestiune e uă frumósă Grécă, departe cale de 9 țile, pe care ênsă elă a făcut-o numai în trei. Și dă chiară doveđi convingetóre despre ceia-ce 'naintéză.

Orî-cine póte să pëtrundă înțelesulă acestorú alegorií gingașe.

Colindulú fiindú adresatú unú ténérú ajunsú în etatea însurătorii, i-se spune, prin alusiuni, că trebuie să lase la uă parte sburdálniciele tinereții și să 'și grábescă căsătoria, începéndú prin logodná, adică schimbândú cu ténëra alésă mai ântâiú ,basmăua' ș'apoí ,inclulú', pên'va ajunge la ,cunună', frumósă ,ca sfinta Lună':

In nóptea de Sân-Vasile,
Oí-Ler-oí d'ái Ler-oí Dómne,
Toți boierí¹ la curte 'mí vine?':
Numai [Manciu] nu 'mí venia.

La trei țile, cândú sosia,
Marí boierí ilú întreba:
— „Ce ți-e calulú d'asudatú,
,D'asudatú și ne-adăpatú?
„Aí gonitú, orí te-aú gonitú?
Érá [Manciu] le grăia:
— „N'amú gonitú, nici m'aú gonitú.
,La vênatú că mí-amú eşitú,
„Ciută-lină mí-amú scornitú,
,Ciută-lină mí-amú gonitú

1. *Toți boierí*, fără articolul, în locú de *toți boierii*.

2. *Vine*, singularú, în locú de pluralulú *vinú*, ea și mai josú, la versulú alú șéselea totú din acestú colindú.

„Din câmpul i Solotrului
 „Pêně `n malulŭ Oltului.
 „Dete ciuta făr' de vadŭ,
 „Eŭ mai josŭ că m'amŭ lăsatŭ,
 „Cu murgu 'n ap'-amŭ intratŭ.
 „In suliță c'o luaŭ
 „Și pe malŭ c'o aruncaŭ:
 „Zăboviŭ
 „Pên' ce-o cojiŭ.
 „Dat-amŭ cărnŭ la măcelari,
 „Unghile la păhărarŭ,
 „Ochiŭ 'i negriŭ
 „La șioimiei¹,
 „Osele
 „La ogărei,
 „Sângele
 „Pe la dulci,
 „Córnele la pieptenari,
 „Érŭ pelea la tăbăcarŭ
 „Sě 'mŭ facŭ japiŭ bună pe calŭ,
 „Sě 'mŭ facŭ sgarde la ogari.
 Mică pruncă mi'lŭ pîra:
 — „O voi, mari boierŭ sunteți
 „Și 'mŭ totŭ stați de mi'lŭ credeți².
 „Are-uă Grécă ibovnică,
 „Și 'i e calea cam departe:
 „Departe de nouă țile,
 „Elŭ mi-o face în trei țile,
 „In trei țile pe trei cai:

1. Vênătórea se făcea cu șoimii, precum vomŭ vedé și într'altŭ colindŭ de mai la vale.

2. In locŭ de *sunteți*, *credeți*, din cauza cântecului se in-tonéză *sunteți*, *credeți*.

«C'unulū la dēnsa se duce,
 ,Cu-altulū la dēnsa prujēsce,
 »Cu-alū treilea mi se 'ntorce.
 ,De nu credeți, mari boierī,
 „Sē 'lū cătați în posunarū,
 „In posunarū
 „Și 'n peptarū,
 „Sē 'i găsiți odórele
 „Strălucindū ca sórele,
 „Și i-ēți găsi ș'ua basma,
 „Ce elū a schimbatū cu ea.
 ,De nu credeți, mari boierī,
 „Sē 'lū cătați și 'n degețelū,
 „Că i-ēți găsi d'unū inelū,
 „Ce ea a schimbatū cu elū,
 „C'aū schimbatū inelile
 „Ce lucescū ca stelele.
 „De nu credeți, mari boierī,
 »Sē 'lū cătați și'n ișlicelū¹,
 „Că i-ēți găsi cununa,
 „Cununā-s'arū cu dēnsa,
 „I-ēți `găsi a lorū cununā
 „Strălucindū ca sfīnta lunā.
 Marī boierī ni'lū căutaū,
 Și pe tóte le găsiaū.
 Érá [Manciu], fētū-frumosū,
 Elū sē 'mī fie sănētosū
 Cu-aī lui frați,
 Cu-aī lui părinți,
 Și cu noi, cu voie bună,
 La anulū și la mulți anī.

1. *Ișliculū* se vede că erea și p'atunci acoperământulū capului.

IX.

COLINDE CU ALUSIUNI LA FAPTE ISTORICE.

Cândă versurile unui cântecă populară citeză numiri geografice, localități esistinte, cum fu bună-óră rîulă Oltulă, atunci de sicură că nu ne mai aflămă în fața nesicuranței ș'a presupunerii celei înclinate spre greșelă.

În casulă acesta, nu mai suntemă mistificați de continuele substituirii făcute de cântători, după împrejurări și timpuri, ci avemă aface cu locuri și cu fapte reale, cu întemplări istorice, care, de și anevoie de precisatū în privința epoei ș'a însemnării loră trecute, totuși aă rămasă întipărite 'n memoria posterității printr'a poporului neafectată poesiă.

Acele dese alusiuni, și chiară mențiunea despre crâncene și necontenite bătălii cu Tătarii, cu Lehi și cu Turcii, pe care le întălnimă în legendele și 'n baladele publicate pêne astăđi, suntă nu omericie descrieri, născocite dintr'ua bogată închipuire, ci urmele îndepărtate, ecoulă aprópe slăbită ală unoră drame dureróse, la care cu multă perdere de sânge aă participatū strămoșii națiunii române, aă celoră ce le păstréază încă memoria.

Ast-felū își scrie poporulă istoria națională: pe paginele neperitoare ale ținerii-de-minte, în

șiruri scurte și cadențate, pe care tradițiunea orală are să le trecă din nemişcă în nemişcă și din secol în secol.

Colindul de mai jos este dără cu totul însemnată din acestă punctă de privire, căci resbelnica'î narațiune nu e pusă 'n locuri necunoscute, ci anume „în vadul Brăilei“, ală acestă portă străvechiă de pe Dunăre, acolo unde râul celă mare s'apropiă de mare : la Brăila, centrulă ciocniriloră dintre elementele contrare ale Turciei ș'ale ținuturiloră Tătariloră din Rusia meridională.

Dără cine se bate la Brăila? Și ce evenimentă impresionat-a cu atăta putere spiritulă poporului?

Colindulă precisăză chiară numele luptătoriloră. D'ua parte suntă Frânciă, éră d'altă parte suntă Turciă, care se isbescă pe apă ș'apoi trecă în Moldova, ca să robescă pe nefericiți locuitori : scene cumplite, la care în atătea rânduri fost-au seă marturi înfiorăți, seă părtași de suferințe moși strămoșiloră nostrii.

Uă asemenea întemplantă merita cu atătu mai multă să fiă consemnată prin cântecele populare, cu cătu ea se repeta în modă intermitentă la fiă-ce decadă, deca nu în toți ani.

Cu tôte astea, fiindă vorba despre uă felicitare în vesele serbătoră de iernă, colindulă nu se

putea mărgini numai la povestiri jalnice și în-
tristătoare. Tênerului oștênû, căruia se adresază
și pe care 'lû dă ca biruitorû, cu dreptulû d'a
lua în captivitate totû ce 'î va eși 'nainte, tē-
nêrului vitézû îi trebuiaû și urări de fericire.
D'aceia, c'ua maiestriă nu puțin cunoscută și
meritoriă pentru ast-felû de nesilite produceri,
cântulû ajunge îndată la tonulû îmbucurării și,
după ce ne-a ținutû atențiunea ferecată de
temeri, sfîrșesce printr'ua dulce căsătoriă.

Energia narațiunii, descrierea costumelorû,
duiósele simțiminte ce exprimê, suntû destule
însușiri care nu trebuie sê ne scape din vedere :

Colca 'n vadulû Brăilei¹,
Florile dalbe-le de mărû!
Șede [Nêgoie] călare
P'unû calû galbenû grângorelû²:
Șeua 'î nôtă 'n aurelû.
Cu frêulû cu străgăliă,
Cu biciulû cu măciuliă,
Șede 'n apă
Pênê 'n sapă
Și 'n noroiû pênê 'n genuchie³,
Și se bate ca Turciî,
Cu Turciî

1. Alte variante dau „colea 'n vadulû Brăilitei“.

2. Adică galbenû de colórea grangorului.

3. Situațiunea nu prê e poetică, dérû, pentru resbelû, e
fórte fidelê. Alte variante dicû „și 'n sânge pênê la glesnă“,
„și 'n sânge pênê 'n chișîă“.

Și cu Frâncii,
 Turci s'î ié vadurile¹
 Și Frâncii corăbile².
 Se luptară,
 Le luară
 Și 'mî trecură 'n altă țeră,
 'N altă țeră, 'n Moldova.
 Și de Domnă se ruga
 Și 'î dé țeră s'î robescă.
 Se rugase
 Și i-o dase,
 Și robi elū în trei țile,
 In trei țile în trei plénuri³.
 Plénū ântâiu ce mi'și robia?
 Totū junei
 D'ei tinerei,
 Tinerei făr' de mustață,
 Falnici și rumeni la față.
 Plénū alū doilea ce-și robia?
 Neveste de câte-unū pruncū.
 Plénū alū treilea ce-și robia?
 Fete mari cu bani pe capū.
 Mergū junei șuierândū,
 Nevestele prunci săltândū,
 Fete-mari totū hori jucândū.
 Cam pe urma tuturorū,
 Vine [Jița⁴] smedióră.

1. Unele variante punū „schelile“ în locū de „vadurile“.

2. Corăbile în locū de corăbiile [καράβια], s'eu caicele.

3. *Plénu*, cuv'ntū slavici, însemnéză prédă de luptă, spolie, rechisițiuni silite, jafū [franțusesce *butin*]. Cu acestū înțelesū e întrebuintatū și 'n cărțile vechi, mai cu sémă în manuscriptele și 'n tipăriturile eclesiastice.

4. Cu acestū nume de *Jița* e povestitū colindulū. *Jița* pare uă prescurtare din *Joița*, ca diminutivū, ca unū termenū de mângâiere, precum din *Anastasia* se țice *Sia*, etc.

Pésă'i capulü de parale,
 Urechiuși
 De cerceluși
 Și gâtulü de mărgeļuși,
 Degețele
 De inele.

Erü [Négoie], fētü-frumosü,
 Elü din gură că'i grăia:
 — „Taci [Jișo], nu mai plângea¹:
 „Nu te ducü róbă sē 'mī fī,
 „Ci te ducü Dómnă sē 'mī fī,
 „Dómnă mie, curțilorü,
 „Și noră părințilorü,
 „Cumnățică frațilorü,
 „Stăpână argațilorü.
 Tóte că i-le spunea,
 Dérü dēnsa ne le credea:
 Față albă 'și sgăriia,
 Pērulü galbenü își smulgea.
 Elü, așia
 Déca vedea,
 In brațe că mī-o lua
 Și 'n faitonü că mī-o pune²,
 La părinți că mī-o ducea,
 Și cu ea
 Se cununa:
 Tocm'atuncia că 'lă credea.

1. *Plângea* în locü de *plânge*, din cauza asonanței cu versulü precedente. Schimbarea conjugării verbelorü e unü ce caracteristicü alü limbei din producerile populare.

2. *Faitonulü* sēü *faetonulü* este uă mică trăsură, întrebunțată încă, mai cu sēmă în orașele din provinciă și chiarü în capitală. Nu se scie déca numele 'i vine de la mitologiculü Faetonü, fiulü lui Apoline.

Sănătate, 'n cêste case,
 La boierî ca dumné-vôstră,
 Și noi toți cu voie bună
 La anul î și la mulți ani.

X.

FRANCIÎ ÎN ROMANIA. — COMERCIULU GENOVESILORU CU
 TERILE MARIÎ NEGRE.

Cine sê fiă ôre acești Frânci, despre care pomenesce colindulû? Fi-va poporulû de originê germanicã, care, ocupândû vechia Galiã, îi dete numele de Francia, sêu fi-vorû alte naționalități, cãrora, în véculû de mijlocû, orientaliî le daû acêstã genericã numire?

Dupã tôte documintele istorice, prin Frânci sêu Frânci s'a înțelesû, în oriinte, popórele occidentale de religiune crestinã, care s'aû numitû ast-felû spre a se deosebi de cele rêsãritene și 'n specialû de credincioșii Coranulû.

Francesco Balducci Pergolotti reproduce, în scrierea sea intitulatã *Pratica della mercatura*¹, uã instrucțiune despre „lucrurile trebuinciose comercianților care vorû sê cãlëtorôscã la Gattajo”² și, cu acea ocasiune, arêtã cã Turcoma-

1. Capitolulû II, tom. III din scrierea *Della decima e delle altre gravezze imposte dal commune di Firenze*. [Lisbona e Luca. 1766].

2. „Cose bisognevoli a' mercanti che vogliono fare il viaggio di Gattajo” ibid. op. cit. ap. Primaudaie.

nii numescă Francii pe toți creștinii care locuiesc din părțile imperiului romană [Romania, fosta Turciă europeană] înainte către apus: „*Franchi appellan eglino tutti i cristiani de le parte di Romania innanzi in verso il Ponent*”.

Se scie că, în anulă 1182, neînțelegerile religioase cauzară omorîrea prin surprindere a tuturor Latiniloră din Constantinopole, ale căroră locuințe fură arse și dărîmate. Chiară cadavrele ereaă desgropate, ca să li-se arunce ôsele pe strade, după îndemnulă călugărilor greci. Patru mii de persecutați, câți mai scăpaseră cu viața, fură vînduți Turciloră, după mărturia lui Niceta¹. Acei creștini schismatici, adică de altă rită de cătă celă greco-orientală, care recunosceraă autoritatea Papei în materiă religioasă, ereaă cunoscuți sub numele de Francii sîn Frâncii.

În anulă 1202, Venețianii își închiriaseră corăbiile unei armate de Francii și de Lombardii, care plecaă spre Palestina, cândă d'ua-dată tînărulă principe grecă Alexe se arêta la Veneția, cerîndă ajutorulă cruciațiloră ca să restabilêscă pe tronă pe tatălă sêu Isacă Angelă, rêsturnată de Alexe III. Ast-felă flota franco-venețiană, în locă d'a pluti către pămîntulă celă sfîntă, se opri în Bosphoră, împresură capitala imperiului de rêsărită și re-

1. Niketas, *In Alex. Man. filium*, cap. XI.

dete coróna lui Isacü Angelü. Uă a doua espedițiune cruciată asediă trei luni Constantinopole și ast-felü orașiulü cădu 'n mâna Francilorü, dintre care cei mai pricepuți fură Venețianii, căci își întinseră comerciulü peste Marea-Négră, peste Marea-Caspică și peste mai totü răsăritulü.

Nu puținü însemnată fu alianța încheiată la Nicea, în 13 Marte 1261, între Genovesi și împăratulü grecü Mihailü Paleologulü, cu scopü d'a goni din Constantinopole pe Franci și pe Venețianii. Resultatulü evenimentelorü d'aci isvorite fu întinderea dominațiunii genovese peste apele și ținuturile ce posedaseră Venețianii, fundarea Cafei și monopolizarea întregulü comerciü ce se făcea cu Tatarii, cu țările române, cu marea de Azof¹, cu porturile și orașele de pe țărmii orientali și occidentali ai Mării-Negre pêne la Constantinopole², între care merită să citămü pe cele ce ne interesează astăzi, ș'anume Chilia, Sulina, Sân-Giorge, Constanța, Mangalia, Varna etc.

1. „Azoff, orașiü alü Francilorü“, ȕice unü călătorü rusü, care îlü visitase în 1389. A se vedé Karamsin, *Istoria imperiului R*, trad. de Saint-Thomas și Jauffret. [Paris. 1819-26. 11 vol. în 8], tom. V, cap. I.

2. Formaleoni, *Navigazione del mar Nero*, cap. XXII, cit. ap. F. Elie de la Hadaie, *Études sur le commerce au moyen âge* [Paris. 18].

Genovesii, cunoscuți în acea epocă sub numele de Franci și locuind nu numai ținuturile șese de la nordul Caucasului, dărâ și valea Kislavodsk pînă la Kuban¹, întrețineau ună forțe activă comerciū pe marea Négră. Cu timpul, ei fură siliți a 'și apăra diferitele posesiuni cu mari sacrificie și prin lupte continue, de felulă acelora la care se referă colindulă nostru.

Totă numele de Franci se da și acestoră Genovesi, din care uă coloniă se statorise de timpuriū la Sucéva, vechia capitală a Moldovei, unde construiseră uă cetățuia și uă biserică².

Ei mai aveau în stăpânire Chilia, numită Licostoma și Lacostoma, pe ținutulă stângū ală ramurei de căpeteniă ce Dunărea forméză la vîrsarea ei în mare³, unde s'afila marele tîrgū ală popóreloră Buceagului și unde stabiliseră uă bancă. Aci importaū săpunū, unt-de-lemnū, bumbacū lucratū, fructe uscate, postavuri italiene și pânză de Trebisunda, éru în schimbū esportaū piei, lână, miere, céră și grâne, mai cu deosebire ênsă pesce săratū și icre, vîndîndū

1. A se vedé Dubois de Montpéroux, *Voyage autour du Caucase* [Paris. 1839-43] 6 vol. în 8°.

2. Boskovich, *Voyage de Constantinople en Pologne* [Lausanne. 1772, în 8°] pag. 254 cit. ap. Primaudaie.

3. *Famiglie nobili di Genova*, manuscript. t. IV, p. 133 ap. Primaudaie op. cit. p. 129.

pescelile la Stambul și icrele în țările noastre și prin orașele dunărene.

Sulina, disă Selina și Salina, ȳerea locului unde se duceau neguțătorii care făceau comerț în Moldova, ca să schimbe mărfuri din ținuturile străine cu produsele acestei provincii. Portul ȳerea sigur și lesnicios. putându-se ierna într'ensul. Comerțul Moldovei ȳerea aproape același ca al Munteniei. Lâna din această țară din urmă, foarte linsă și d'ua mare subțirime, ȳerea și mai căutată; d'ur, cu preferință de câtă ale Munteniei, se căutau cânepa și peile Moldovei, ȳeră cera dintr'ensa ȳerea d'ua și mai frumoasă calitate. De la Sulina se esportau multe cărnuri sărate și afumate, care s'afiau răspândite pe totă întinderea de lângă Marea-Negră, ș'acestă articol producea mari venituri. Moldova mai procura și vin, pei de vulpi, ȳeră din pădurile ȳi interioare s'aduceau la Sulina frumoase lemne de construcție și stâlpi de tot felul, care se dobândiau foarte efin. Genovezii întrețineau cu locuitorii Moldovei relații active¹.

Sân-George se numia ȳuna din numeroasele insule formate de gurile Dunării², și aceeași

1. F. Elie de la Primaudaie. *Histoire du commerce de la Mer Noire et des colonies génoises de la Crimée* [Paris. 1848], pag. 217-28.

2. Idem, op. citat. pag. 216: „San-Zorzi, une des nombreuses îles formées par les bouches du Danube.“

numire s'a dată de Genovesi atătă gurii fluviului, cătă și portului Giurgiă¹, împreună cu canalul Săn-George, pe care Dunărea 'lă formeză pe țermulă stângă, în apropierea orașului.

Tôte aceste stabilimente se numiseră ast-fclă în memoria celebrei instituțiunii de bancă San-George, cu ai cărei bani fuseseră înființate : instituțiune care se îmbogățise fôrte prin tăria ce sciu să păstreze 'n miđloculă revoluțiuniloră, prin înțelegciunea de care dete probă în miđloculă turbării facțiuniloră care sfășiaă republica genovesă².

Costanza (Keustendjch), de și portă neîndestulătoră, care nu da nică ună asilă navigatoriloră, totuși erea destulă de frecuentată, căci vasele veniaă să 'ncarce bogate grăue, spre a le transporta la Constantinopole.

Maugalia, ășă și Panigalia séu Pangali, erea visitată de comercianții genovesi din Galata și din Crimeia, portulă fiindă spațiosă și apărată, prin înaltu'i țermă, de vânturile din apusă și

1. „Lo quarto porto si è *San-Giorgio* [Sancti Georgy, San Zorzo]; perche è reo porto, non si carica niente“. Cit. ibid. in *Ragguaglio di pesi e misure della Tana*: Diritti di mercatanzia che si pagano alla Tana in Caffa, a Torissi et in Trebisonda. Op. cit., pag. 326.

2. Sismondi, *Histoire des républiques du moyen âge* [Paris 1840, 10 vol. in 8°] tom. VI, lib. X, ibid. p. 191.

médă-nópte. Brânzeturile acestuî portu ereaü renumite, éru trausacüionile de căpeteniă se făceaü cu vinulü.

Cätü despre Varna, aci s'afia depositulü bogatuluî comerciü cu țerile nóstre, căci la Varna se transportaü mărfurile Moldo-României, destinate pentru capitala imperiuluî. Venețianii și Genovesiî, cunoscuți sub generica numire de Franci, vindeaü în Dobrogia—cu alü căruî Banü închiăiasera, în anulü 1387, un tractatü de comerciü ¹ — uă parte din produsele impotate, pânze, postavuri, țeseturî de mëtase și obiecte de băcănă etc. Cea mai mare parte ênsë sosiaü în Bucuresci, cu deosebire stofele de Veneția, basmalele de Anatolia, blănille numite nafele și bogaze, care ereaü temeiulü comerciuluî de importaüiune în România. In schimbü, primiaü de la neguțatorîi nostrii peî de boü și de bivolü, cânepă pentru totü felulü de funiî, seü, lână, cereale și céră de fórte bună calitate, „l'article le plus considérable du commerce de la Valachie“ ².

In fine, spre a ne forma uă ideia și mai completă despre relaüiunile ce neînterruptedü aü avutü țerile române cu republicele italiane în

1. De Sacy. *Nouv. Mém. de l'Académie des inscriptions*, tom. VII, pag. 292 ap. Primaudaie, pag. 129.

2. De la Primaudaie, *Etudes sur le commerce au moyen âge*, pag. 213-214.

secolulă XIV și pênă într'ală XVII, e destulă să recitimă prețioșele documinte aflate 'n arhivele și bibliotecele din Italia, publicate de d-lă C. Esarcu. Ele dovedescă câtă de multă căutaă Venețianii, numiți Franci în totă răsăritulă Europei, vitele, grânele și peile năstre, cum relațiunile întreținute între ambele părți ereaă nu număi comerciale și financiare, dără și artistice și diplomatice ¹.

Cândă dără strămoșii noștri s'afală în astfelă de strînse și dese raporturi cu așia numiți Franci; cândă se șcie că Româno-Bulgarii, sub Iónițiu, avură lupte însemnate cu Francii care își întemiaseră stăpânirea peste Constantinopole; cândă ciocniri continue și lupte crude sângerară țerile imediată învecinate cu România și chiară parte din ținuturile năstre; cândă Brâncovenu își depunea banii la banca Veneției, éră Papii din Roma încuragiaă și lăudaă victoriile armeloră române, de la Ștefană celă mare pênă la vitezulă Mihaiă, atâtă pentru că apăraă creștinătatea de iataganulă islamismului, câtă și pentru că ocrotiaă comerțulă Italiei în oriinte; nu mai încape nici uă îndoielă că d'acele fapte îndepărtate menționéză

1. A se vedé „*Documente istorice*, descoperite în arhivele Italiei“ de C. Esarcu. [Bucureșca. 1878].

colindele populare, cândă vorbescă despre bă-tălii date între Turci d'ua parte și între Frnci de alta.

Și ca nu-cum-va se se crédă că alusiunea este izolată și întêmplătore, étă âncă ună cântecă d'același genă, în care se repetă men-țiunea aelorași fapte.

Oștênulă încercă credința calului său, spun-du'i că are să 'lă vênđă, pentru ca să aibă cu ce 'și cumpăra la nuntă de mâncare și de b utură, déră mai cu sémă tencură d'acelă postavă, care, precum vêđurămă, erea așia de căutată în acele timpuri. Și credinciosu'i to-varășiă de vitejiă, care nu'i făcuse nici ună rêu, îi recapituléză întêmplările la care amên-două luaseră parte, luptele prin care trecu-seră, și 'lă rógă ca, déca 'lă va vinde, să păs-treze celă puțină uă dulce amintire despre acele fapte :

· La stîlpulă din grajdă,
 Stă murgulă legată,
 Legată și 'nfrênată.
 [Ghiorghe], fêtă-frumosă,
 Din gură 'i grăia:
 — 'Pasci, murgule, pasci¹,
 »Pasci să mi-te 'ngrași,
 »C'amă să mi-te vênđă
 »Pe care de grău

1. *Pasci*, imperativulă verbului *pascere*, în locă de *pasce*.

»Și pe buți cu vinu,
 »Tencuri de postavă¹
 «Curtea se 'mî imbracă
 »Și nunta se 'mî facă».

Eră murgulă, cală bună,
 Ast-felă că 'î grăia:
 — »Stăpâne, stăpâne²,
 »Chiară deca m'ei vinde,
 »Iți mai adu-aminte
 »De cândă ne băteamă
 »Intr'ală Mării prundă
 »Cu Turcii,
 »Cu Frâncii.
 »Frâncii ne 'nfrângeaă,
 »Turcii ne băteaă,
 »N Mare ne băgaă,
 »Mulți că se 'necaă.
 »Eă amă înotată
 »Marea 'n lungă și 'n lată.
 »D'asta 'să vinovată:
 »Că m'amă 'pedicată
 »D'uaă pănă
 »De mrână
 »Și că țî-amă udată
 »Pălă de caftană,
 »Colțu de posunară.

1. Din cauza versificării, s'aă omisă cuvintele *și pe* [tencuri de postavă]. Amă spusă că postavurile italiene ereaă articolulă de predilecțiune ală comerțului genovesă și venețiană.

2. In alte colinde, aci urmază cele două repetate versuri „*Dragă stăpână ală meă*“, „*Dată de Dumneșcū*“, cum e mai la vale.

„Dérü m'amî bisuitu
 „La malü d'amü eşitü:
 „Din nări c'amü suflatü,
 „Tóte le-amü svêntatü,
 „Nimicü n'amü stricatü!“
 Érü stăpânulü luî
 Atuncî că 'î grăia:
 — „Pascî, murgule, pascî,
 „Pascî sê ni te 'ngraşî,
 „Că eü nu te-oiü vinde,
 „Ci te ispitescü.
 Murgulü că 'î grăia:
 — „Stăpâne, stăpâne,
 „Dragü stăpâne-alü meü,
 „Datü de Dumneđeü,
 „Maî m'ai ispititü
 „Anü la Bobotéză¹
 „Cu cincî-đeci de cai,
 „Toşî cai potcovişî.
 „Eü, nepotcovitü,
 „Silă mî-amü făcutü,
 „'Nainte-amü eşitü,
 „Fală şî-amü făcutü
 „Şie de voinicü,
 „Mie de calü bunü!“
 [Ghiorghe], fêtü frumosü,
 Fiă 'mî sănêtosü,
 Cu fraşî
 Cu părinşî
 Şi cu toşî ai luî, etc.

1. Anacronismü. Alergările cu cai se facü la sf. Teodoru, „în sêptêmâna brânzei“, érü nu la Bobotéză.

Déc'amă căuta să găsimă la ce anume întem- plări se face alusiune, care aũ fostă bătăliele cu Turcii și cu Frâncii despre care vorbesce colin- dulă, de sicură că n'amă puté spune nimică cu sicuranță și precisiune. Aceste cânturi populare nu se mărginesc la cutare și cutare eveni- mentă, ci, în trăsuri generale, zugrăvescă uă întrégă epocă, cu caracterele'i de căpeteniă.

Acea epocă pôte fi jumătatea secolului ală XV.

După ce Turcii coprinseră Bizanțiulă, la 29 Maiă 1453, în urma ună asediũ de 50 de zile, navigațiunea Mării-Negre rămase într'a loră po- sesiune, éru stabilimentele frânce se vedură ame- nințate, începândă cu colonia de la Galata péné la celă mai mică fundaculă de pe țermii Du- nării. Cândă acéstă scire ajunse la Genova, republica se înfioră de témă și le oferi pe tóte bancei Sântului George, cu speranța că ea va puté să le scape. Peste puțină ênsă, Genovesii ereau bātuți la Amasra: Mohamet supunea una după alta Sinope și Trebisunda, éru pe cândă nefericita republică slăbia prin desbinările civile ale celorř două familii rivale Adorni și Fregosi, coloniile din Marea-Négră, ne mai putëndă fi apărate ¹,

1. „Truda și chiertuieła pentru ducerea de soldați la Ma- rea-Négră, scriie senatulă Genovei către papa Paulă II, suntă peste măsură de mari: ele îngrozescă pe ori-cine, ș'abia cu cea mai mare greutate o putemă face“. Girolamo Serra, *Storia di Genova*, [Torino. 1534] tom. III. *Mem. sulle colonie del mar Nero*, ap. *Nuovo Giornale de'Letterati* [Pisa. 1832], tom. I, pag. 185 cit. ap. Primaudaie, pag. 197.

cădea în mânele nouilor năvalitori, începându mai întâiu cu Kafa.

Toți Frâncii stabiliți în această comercială cetate, Genovesi, Pisanî, Florentini și Catalanî, fură goniți dintr'ênsa, uă miiă cincî sute tineri fură înregimentați în ortalele ienicerilor și cei mai bogați locuitori, în număr de trei sute, fură dați chinurilor¹. Uă sută șese-deci Români, pe care afacerile lor comerciale îi făcuseră să mērgă la Kafa, avură aceiași sōrtē².

În anul precedent, uă armată turcă că pētrunsesse 'n Moldova, dērū fusese stinsă de Stefanū celū mare, care, dīce-se, ordonase să se puie în țepă toți prinșii păgânilor³.

Ast-felū fură coprinse, în mai puțin de uă lună, tōte posesiunile genoveze din Taurida, pēnē la Sudagh, cea din urmă, care capitulă prin fōme. Marele vizirū alū lui Mohamet, care repurtase aceste victorii, luă 'n captivitate sute de mi

★ Giustiniano, *Annali di Genova* [Genova. 153., în folio], lib. V.—Fr. Sansovino, *Dell' Istoria universale dell' origine e imperio de' Turchi* [libri III. Venezia. 1564, în 4°] lib. II. 1°, 161.—*Epist. Laudiv. Equit. Rhod.* apud Raynald, *Annales ecclesiastici post Baronium ab anno 1198 ad 1565* [Romæ. 1646—77. 10 vol. în folio] ann. 1475, no. 23 și 24. citat. apud Primaudaie, pag. 204.

2. Mai cu sēmă ca rēsbunare pentru omorîrea Turcilor prinși și uciși în bătălia de la Cracovia. A se vedē Dlugoss, *Hist. Polon.* lib. XIII.

3. Idem, loco cit. et Primaudaie, ibid. pag. 204.

crestini, dintre care numai 150 scăpară cu fuga și putură ajunge la Chilia, éru d'aci plecară la Genova, ducëndü trista scire că nu mai existaü coloni frânce pe țermurile Mării-Negre ¹.

Étä d'érü fapte, étä eveniminte care aü trebütü së sape atätü de adânci impresiuni în mintea acelorü generațiunii nenorocite, în câtü së fiä consemnate prin vaiete populare și ast-felü së ajungă pënë la noi, släbite de vechime și de necontenitele schimbări prin care ne-a trecutü țera.

Prin urmare, déca nu putemü determina bătăliile dintre Frânci și Turci, cândü se luptaü unii cu alții spre suferința locuitorilorü români și despre care colindulü dice

Frâncii ne 'nfrângeaü,
Turcii ne băteaü;

déca nu putemü numi cu lămurire în ce anume localitate petrecutu-s'aü acele crâncene ciocniri, în care se siliaü

Së ié Turci vadurile
Și Frâncii corăbile,

celü puținü se pöte deduce cu multă probabilitate, din cele pên'aci espuse, că nefericita epocă, despre care menționéză cânteculü popu-

1. Uberti Foglietæ *Historia Genuensium* [Genuæ. 1585, in folio], lib. XI, pag. 244 cit. ibid. pag. 207.

larū, trebuie să fiă secolulū alū XV, ș'anume începutulū jumētății lui celei d'a-doua.

XI.

DESCRIERI ARTISTICE. — INFRUNTAREA TIRANIEI.

Maī 'nainte d'a pune capētū acestorū notițe, a cărorū țintă e d'a convinge pe orī-cine despre însemnătatea colindelorū române, ași crede că nu mī-amū ajunsū scopulū, déc'ași trece cu vederea peste douē din aceste prețioșe legende naționale.

Următorulū colindū „de copilū micū“, care se cântă p'alū șeptelea glasū din psaltichiă, modū orientală, uréză tēnerulū, căruia se adresează, rădicarea la celū maī naltū gradū în óste.

Muma norocosulū copilū descrie măiestritulū vestmētū din a căruī împodobire nu lipsesce nicī marea cea turburată,

nicī luna, nicī sórele,
nicī cerulū cu stelele,
nicī câmpulū cu florile.

Negreșitū că într'ensulū nu găsimū artisticele descrieri ce péna lui Esiodū a sciutū să facă despre scutulū lui Ercule, a lui Omerū despre scutulū lui Achile, a lui Vergiliu despre scutulū lui Enea. Cu tóte astea, pentru spiritulū popularū, a căruī singură inspirațiune n'a pututū fi de câtū numai natura, e de ajunsū, credū,

oglundirea ênseși naturii, cu candóre, cu simplitate, cu totũ ce ea posede mai imputătorũ și mai falnicũ.

Zugravulũ vestmântului românescũ, în lipsã de cetãți cu 'nalte turnuri, de veselii fãrã ðori pripite, de pãnde viclene 'n rësboie, n'are altceva mai prețiosũ, mai plãcutũ și chiarũ mai potrivitũ cu nevinovãția pruncului, de cãtũ luminele cerulu valurile mãrii, unũ câmpũ de flori cu miĩ de mirosuri. Dintr'êsele și-a formatũ icóna, dintr'êsele și-a adãpatũ sufletulũ, și icóna de pe vestmântũ desfêta pe iubitórea mamã, cum va desfêta și de sicurũ ochii ostilorũ care vinũ sã rãdice la rangũ mare copilașiulũ ce ea investmântã.

Ler-oĩ-Leo, Dómne-le!
 Oștile purcesu-mĩ-aũ,
 Déru pe unde datu-mĩ-aũ?
 Pe la muma lui [cutare];
 Érã muma lui [cutare]
 Ea de veste prinsu-și-a,
 'Nainte eșitu-le-a
 C'unũ clondirũ
 Plinũ de rachiũ,
 Cu clondirulũ d'a stãnga,
 Cu paharulũ d'a drépta,
 Din paharũ numindu-le,
 Din gurã grãindu-le:
 — „Linũ, mai linũ oștirile
 ,Pên'oiũ gãti pe [cutare],

„Că'i gata, ca și gătită ;
 „Căci i-amă croită
 „D'ună vestmântă,
 „Vestmântă lungă
 „Pêné 'n pământă.
 „Croitoră croitu-l'a,
 „Zugravă zugrăvitu-l'a.
 „Scrisă mă-e'n spate,
 „Scrisă mă-e'n peptă,
 „Scrisă e'n șelo,
 „Scrisă e'n pôle:
 „D'amêndouă părțile
 „Scrisă câmpulă cu florile,
 „Éră în ce'i do'i umeri,
 „Scriși ce'i do'i luceferi.
 „Jură-prejurulă pôleloră,
 „Scrisă'i marea turbure
 „Cam cu nouă vădurele,
 „Éră în nouă vădurele,
 „Suntă cam nouă corăbiele
 „Și stegară cu stegărele,
 „Căpitană cu băltăcele,
 „Și 'mă ascéptă pe [cutare]
 „Să 'lă rădice la rangă mare,
 „La rangă mare-ală oștiloră,
 „Mai mare-ală călariloră:
 „Elă s'mparță lefile,
 „Să dé lefi la lefegă,
 „Gălbiori
 „La tineriori,
 „Postavă roși la fustași,
 Gălbinași
 La boiernași,

Erü [cutare] ténêrulü
 Elü së 'mî fie sänčtosü,
 Și cu mumă,
 Și cu tată,
 Si cu noi toți d'a 'mpreună.

Alü douilea colindü e uă curată legendă, că-reia i-s'a aninatü refrenulü obicinuitü, cântân-du-se, în modü orientalü, pe glasulü alü II din psaltichiă, în onórea unai vitézü capü de familiă.

Interesantü îmi pare din mai multe punc-turî de vedere: mai ântâiü, fiindü că s'a păstratü c'uă versificare bună și curgétóre; apoi, fiindü că descrierea coprinde uă mișcare dramatică de celü mai alesü genü; după aceia, pentru că ne arétă adevêratulü înțelesü alî cător-va cuviute, și 'nsemnarea funcțiunii așia nunițiilor *comiși*, *armași* și *ciocoi*; în fine, pen-tru că avemü, în eroulü cântecului, unü modelü de vitejiă, tipulü caracterului îndependinte, care, nesciindü pe nimenî de frică, nu s'a deprinsü nicî cu plecarea frunții, nicî cu lingușirea pentru banî sëü onorurî.

Asemenea figurî nu suntü rare în poe-ia nóstră populară, ceia-ce dovedesce că mai tóte producerile din acéstă categoriă daü a li-se bănuî începutulü într'uă epocă de consciință și de vi-góre, cândü Românulü nu cunoscuse ce va së

dică împilarea, servilismul și nedreptatea regimului fanariotic.

Ele mai pot servi ca exemplu și tinerimii născute în epoce de libertate și neatârnavă, ca ast-fel, prin oțelirea sufletelor, să se nimicească cu timpul urmele lăsate 'n inime și 'n sânge de secolul avilirii.

Cât despre numele lui Mircea-Vodă, voi repeta aceleași lucruri spuse mai sus despre al lui Negru-Vodă¹. De și numele lui Mircea se găsesce și într'ua altă legendă, care se cântă la mese în nunțile populare și care începe cu versurile :

Se însoră Iancu-Vodă,
Și 'lă cunună Mircea-Vodă:
Plécă nunta la Sân-Petru
Și 'mă ajunge la Sân-Medru²,

totuși, părerea mea este că asemenea numiri n'aă nimic stabil, că s'alegă și se 'ntrebuințeză cele mai cunoscute dintr'ênsele, că pot fi schimbate după locuri și după timpuri.

În fine, versurile mai aă la sfârșit multă cunoscuta și pré crestinésca alusiune de

Rarū
La ȱile marī,
ȱiua de Crăciunū
Ș'a de Bobotéză etc.

1. A se vedé §. II, pag. 17, și §. VIII, pag. 68.

2. *Sân-Medru* este Sf. Ilie. [20 Iuliu].

Printr'ênsele, și prin refrenul de *Ler-oï-Leo*, cântul ié forma de colindă, căci altmintrelea nu vedă întru ce s'arū deosebi de orī-ce altă bucată din cele mai frumoșe poeșii populare.

Ler-oï-Leo,
 Prin cei nouă munți,
 Prin cei nouă brađi,
 Se plimb' nouă frađi ¹,
 Și [cutare] Țece
 Care mi'î întrece
 Și mi'î stăpânesce,
 Și mi'î vătășeșce.
 Domnulă Mircea-Vodă
 Poruncă 'î dedea
 Ș' ast-felū îi Țicea:
 — „Vătașe [cutare],
 „Fă atăta bine
 „De viu' pên' la mine,
 „Să te ospėtezū
 „Și să 'Ți cuvintezū
 „Doue-trei cuvinte,
 „Ca mai înainte.
 Vătafulū [cutare]
 Mi se întorcea
 Spre cei nouă frađi
 Din cei nouă brađi
 Ș'ast felū le grăia:
 — „Voī, cești nouă frađi,

1. Frađi de cruce, negreșitū.—Rima *brađi* cu *frađi* se întâlnește adesea 'n poezia populară. A se vedé colecȚiunea d-lui Aiesandri. Despre frăȚia Românuului cu bradulū, a se vedé Hasdeu, în *Bulet. instr. publice*. — *Plimb'* e în locū de *plimbă*.

„Voi să m'ascultați:
 „Acolo de 'ți merge,
 „Caii să nu'i dați
 „Cai la comișei ¹,
 „Arme l'armășei ²,
 „Papuci la ciocoi ³.
 Dérü ceı nouë frați
 Din ceı nouë brađi
 Ei nu'lü asculta
 Cum îi învęta:
 Acolo mergeaü ⁴,
 Cai că și'i daü,
 Cai la comișei,
 Arme l'armășei,
 Papuci la ciocoi.
 Vătafulü [cutare]
 La mäsă că șede
 Precum i-se cade:
 Cu calulü de frêü,
 Cu arme la brâu.
 În picióre sta:
 Bea și ospęta.

Cândü... Domnü Mircea-Vodă

Din gură 'mı striga
 Ș'ast-felü că 'mı grăia:
 — „Voi, nouë portari,
 „'Nhideți nouë porți;

1. *Comișii* sėu *comișei* ereză dırü, după colindü, slujitorii domnesci care țineaü atätü caii Domnului, câtü și p'ai mosafirilorü domnesci.

2. *Armășei* sėu *armași* țineaü armele domnesci.

3. *Ciocoi*, servitorii domnesci, care țineaü papucii la curte, sėu și meșii.

4. Uă altă variantă ȓice: „La curte mergeaü“.

, Nouë ciohodari
 „Tăiați nouë frați
 „Din cei nouë brați,
 «Cu vâtafulă dece
 , Care mi'i întrece.
 Vâtafulă [cutare],
 Așia dec 'aude,
 De la mėsă sare,
 Și sare călare,
 C'uaă mân'i pe frêu,
 Cu alta la brâu.
 Paloșiulă își scôte,
 La porți că 'm'i alérgă,
 Nouë porți sfăramă,
 Totă porți de aramă;
 Nouë portari taie,
 Pe nouë portari,
 Nouë ciohodari.
 Scapă nouë frați
 Din cei nouë brați,
 Și cu dēnsulă dece,
 Care mi'i întrece.
 Domnulă Mircea-Vodă
 Așia de 'm'i vedea,
 Din gură 'i grăia
 Ș'ast-felă îi dīcea:
 — , Vătașe [cutare],
 „Nu 'ți vērșa sângele
 „De 'm'i tăia slugile,
 , Căci țī-orū trebui
 „Și ție,
 „Și mie,
 , Rarū

„La ڑile mari;
 „Điuu de Crăciunŭ
 „Și de Bobotéză,
 „Cândŭ preoți botéză,
 „Lumea creștinéză.
 Vătafulŭ [cutare]
 Fie 'mŭ sănėtosŭ,
 Cu frați,
 Cu părinți,
 Cu Dómnă frumósă,
 Cu coconŭ frumoși
 Și cu noi cu toți.

XII.

VENATORIA CU ȘIOIMII.

Dérŭ celŭ mai frumosŭ dintre colinde, ași puté ڑice chiarŭ din multe cânturŭ populare, e următórea descripțiune, plină de viéță și de nobile simțiminte, care meritŭ mai multŭ de câtŭ orŭ-ce se ne opréscă în deosebŭ asupră'ŭ.

Uă particularitate specială a lui e d'a nu avé nici refrenulŭ colindelorŭ, nici religiósă mențiune despre Crăciunŭ și Bobotéză, ast-felŭ în câtŭ séménă mai multŭ unei legende despre vechiulŭ obiceiŭ alŭ vênătoriei cu șioimŭ, de câtŭ unei felicitări într'adinsŭ imaginate pentru vocea colindătorilorŭ.

Alusiunile despre vênătorieă suntŭ fórte dese în poesiele nóstre populare. Pare-se că vechiŭ locuitorŭ, chiarŭ din primele epoce ale coloni-

sării, aũ fostũ nevoiți sã se indeletnicescã c'ua asemenea ocupațiune, mai alesũ în ținuturile muntose, acoperite de păduri nestrãbătute, pline de fiere sãlbaticice și de totũ felulũ de vênaturĩ. Ensuși Ión Boemulũ, în scrierea sea despre *obiceiurile, legile și datinele tuturorũ popórelorũ*, tradusã de Fauno în limba italianã vulgarã și tipãritã la Veneția în anulũ 1543, dice, vorbindũ despre strãmoșiĩ noștrii, cã alergau pe stãncele acoperite cu ghețuri, vênãndũ fiere ca sã se nutrãscã: „correvano sopra i stagni gelati, cacciando le fiere per nutricarsi“.

Intr'unũ „colindũ de fãtã mare“, împãrãtesa locului dice unei frumoșe, care cãntã de dorũ și cu viersũ dulce, îi dice sã tacã din gurã, cãci „*impãratu 'i la vênatũ*“ și, dẽca va trece p'acolo, s'arũ putã sã 'i placã uã așia duiosã cãntare. Intr'altulũ, ciobanulũ vorbesce cu grijã ouilorũ sãle iubite despre unũ voinicũ care,

„la *vênatũ* d'o sta,

„peste ei c'o da,

„n gónã i-orũ lua.

Despre vênãtoria cu șioimii, mențiunile suntũ, din contra, mai rare. Intr'unũ basmũ, se vorbesce, ce e dreptũ, despre dẽnsa, cãci chiarũ povestirea este intitulatã și pórtã numele de „*basmulũ*“

„cu *șioimeii*

„și cu ogãreii.

In colinde ênsê, numai vro 3-4 se referû la acestû subiectû, dintre care vêðurâmû mai susû cã unulû face pe vênãtorû sê ñicã:

„Dat-amû ochiî la şioimeî,

„Osele la ogãreî, etc.

Vênãtoria cu şiomii pare-se a fi destulû de vechiã. Se pretinde cã chiarû anticii Troianii arû fi cultivat-o, şi âncã de preferinţã. Corneliu Agripa susţine cã de la dênşii o 'nvêţase Ulise şi compatrioţii lui, ca uã mângãiere pentru perderile suferite prin resbelul Troiei¹. Cãtû despre Romani, dëca aû cunoscutû ş'aû practicatû acëstã meşteşugire, e âncã unû punctû aşupra cãruia istoria şi critica nu şi-aû datû âncã verdictulû.

In lipsã de alte documinte, étã cam ce gãsimû în acëstã privinţã.

Pliniû naturalistulû, dupã ce enumërã diferitele soiuri de iereţi şi de şioimi, narëzã cã, într'ua parte a Traciei, mai susû de Amfipole, ómenii şi şiomii prindû pasëriile în tovãrãşia. Ómenii gonescû pasëriile de prin pãduri şi de prin trestii, érû şioimii sêu iereţii le întorcû josû din sborû. Prindëndu-le ast-felû, pãsërii le 'mpartû cu şioimii, ba se ñice chiarû cã le

1. Cornelius Agrippa, *De incertitudine et vanitate scientiarum* ap. Ernest Jullien, *La chasse, son histoire et sa législation* [Paris, Librairie académique].

prindă de susă și că atunci, cândă vine timpulă vânătorii, îi îndemăă să profite de împrejurare prin ore-care țipete și printr'ună chipă deosebită de sburare ¹.

D'aci nu pôte resulta de câtă că arta d'a prinde paserile cu ajutorulă șioimiloră nu se obicinuia, în Italia, pe timpulă lui Pliniă. Mai târđiă, pare-se că vânătoră cu șioimii se importă și la Roma, căci, în epoca lui Domițiană, epigramaticulă Marțială spune despre șioimă că, de unde uă-dinióră prindea paseră, acum a devenit sluga păsărarului și că, deca totă le mai prinde, apoi e plină de mâhnire că nu le a prinsă pentru dânsulă:

Prædo fuit volucrum, famulus nunc aucupis: idem
Decipit, et captas non sibi mæret aves ².

Cu tôte astea, vânătoră cu șioimii, chiară de se va fi întrebuintată, ca uă curiositate, de către bogații Romani, ea n'a fostă nici răs-pândită, nici cunoscută de poporă.

Cei ce s'au servită de dânsa cu siguranță au fostă Burgundiă, ale căroră legi pedepsiaă în-

1. „In Thraciæ parte, super Amphipolim, homines atque accipitres societate quadam aucupunt. Hi ex silvis et arundinetis excitant aves: illi supervolantes deprimunt. Rursus captas aucupes dividunt cum iis. Traditum est missas in sublime sibi excipere eos, et quum tempus sit capturæ, clangore ac volatus genere invitare ad occasionem“. C. Plinii *Histor. natural.* lib. X, §. X.

2. Martialis *Epigramm.* lib. I, ep. XIV, v. 216.

tr'ună modă cu totulă aspru, chiară crudă, pe celă care ară fi furată șioimulă altuia ¹. Același lucru se 'ntâlnește la Franci, care prindeau paserile cândă cu lațuri, prindători și cleiă, cândă cu iereți și șioimi, precum se constată din testulă „legii salice” ². Ast-felă în Francia, pasiunea acestui felă de vânătoare erea atâtă de răspândită pe la 'nceputulă secolului XI, în câtă chiară episcopii se 'ngrijaă „de mântuirea sufletului cu multă mai puțină de câtă de studiulă vânătoarei simple și vânătoarei cu șioimi” ³. Câtă despre principii, trubadurulă Bertrand de Born spune că nu sciaă să 'și chiebtuiescă baniă cum se cade pentru mânuși de bătăliă, dără îi aruncaă fără să 'i numere pentru ogari și pentru șioimi ⁴.

Ast-felă, iereții și șioimiă fură, în totă e-vulă mediă, paseri de vânătoare 'n Francia, și cronicarulă Froissart represiută pe Carol V, la 1382, intrândă la Senlis c'ună șioimă pe pumnulă mâniă în sala unde se discuta despre revolta Flamanșilor ⁵. Mai târziă, Carol VI trâmise ca dară împăratului turcă Baiazet șioimiă,

1. A se vedé *Legis Burgund.* adimentum primum, tit. X.

2. Titulă VII, articoliă 1, 2, 3, 4 și 7.

3. *Ex Chronico Centulensi sive S. Richarii* (D. Bouquet, tit. XI, p. 134) ap. Jullien, p. 94.

4. Sainte-Palaye, tit. III, p. 181 apud eumd. p. 97.

5. Buchon, t. VIII, p. 233, ibid. 113

vulturii și mânuși cusute cu petre scumpe ca să 'i porțe pe pumnul mâinii la vânătoare. Sub Carol VIII, un șioim bine învățat se plătia cu sume coiosale și s'aducea din Tunis și din Persia. Fleuranges narază că funcționarul vânătoriei cu șioimii de la curtea regelui Franciscu I primia de la stată 4000 fiorini și avea sub dănsul 50 de nobili și 50 de vânători însărcinați cu 'ngrijirea șioimilor. Sub Carol IX, apărură mai multe scrieri despre arta vânătoriei, între care la 1567 *la Fauconnerie* de Enguilbert de Marnef și *Recueil de tous les oyseaux de proie qui servent à la vollerie et fauconnerie* de Guillaume Bouchet. În fine, sub Enric III, apărură, la 1581, uă poemă despre același subiect, intitulată *Hiéracosphion* seú tractatū *De re accipitraria* scrisă de Jaques-Auguste de Thou.

Lăsându'nsă scrierilor speciale cercetarea în șir cronologic a acestui subiect — care a dată nascere la sute de volume — se spunem că légănul vânătoriei cu șioimii este Asia, ș'anume India, unde, după mărturia lui Ctesia, iepurii se venaă nu atătă cu ajutorul cânilor, ci mai multă cu ală corbilor, iereșilor, coțofenilor, șioimilor și vulturilor.

Fredericū I și Fredericū II fură cei d'ân-

tâiu care importară din oriinte gustulă acesteî ocupațiunî, contractatū cu ocasiunea expedițiunilorū cruciate. Celū din urmă scrisse chiarū uă carte despre vênătoră cu șioimî.

Arabî o perfecționaseră, érū Turciî, coprinđendū partea răsăritenă a continintelū, o scóseră din noū la ivielă. Cu modulū acesta, se răspândi 'n tótă Europa, în câtū mai nicî uă țeră nu fu scutită d'a o cunósce.

În contactū la mędă-đi cu Turciî, la mędă-nópte cu Poloniî și la nord-vest cu Unguriî, țera románescă n'a pututū rēmăné străină acesteî pompóse deprinderî.

Șioimî d'erū fură 'ntrebuintađi cu atătū mai multū la vênătóre, cu câtū munđiî Carpađi ti produceaū în mare numerū și de cea mai bună calitate. Chiarū în capitulațiunile cu Turciî se citeascū pēnē ađi clausele prin care Domniî românî, între altele, ereaū obligađi se dé ș'unū numerū óre-care de șioimî ca tributū Sultaniilorū din Constantinopole.

Sub uă organizare semi-feudalē, boeriî timpuluî, ca vasaliî din occidente, ereaū ținuđi sē însoțescă pe Domnū la vênătóre, mergēndū fiă-care cu șioimulū pe mână séú pe umerū, cu slujitorîi și ogăreîi sēi, cum vomū vedē că spune colindulū.

Că deprinderile feudale se adoptaseră și la noi, ênsê fără organizarea la care ajunseseră 'n apusul Europei, ne-o dovedescă uă mulțime de fapte. Ast-felū, de exemplu, cândū d-lū Vasile Alesandri, în piesa-î , *Boerî și Ciocoi*¹ reprezintă pe moșū Arbore mergêndū sê felicite de anulū noū pe stăpânulū proprietarū, aruncându'î orezū sêū grâū în semnū de abundență, acêstă scenă n'a pututū fi inspiratā autorulū de câtū prin amintirea vechielorū datine semi-feudale din epocele la care se refere colindulū.

Ast felū, după poesia populară, practicarea vênătorei cu șiomii în timpii trecuți pare-se neîndoiósă¹, ceia-ce d'altmintrelea se confirmă și prin alte cânturî, și prin tradițiune, și prin fapte de domeniulū istoricū.

Demne de notatū mai suntū și cele douê versurî care se rapórtă la vechia organizare a instituțiunilorū române, versurile următóre :

C'unū caftanū de Domnū,
Taie capū de omū,

care dovedescă că Domnulū avea uă putere absolută, cu dreptulū de viêtă și de mórte asupra supușilorū sêi. ob igați a'î veni în ajutorū și a'lū însoți orî-cândū la vênătóre.

1. A se vedé Ψεύδο-κυνηγετιζός de d-lū Al. Odobescu [Bucurescî. 1874] și autorii citați de d s.c.a.

E timpul ănsă să ne oprimă a considera colindul din punctul de vedere al simțimintelor ce exprimă.

Un tîner, măiestru 'n vînătoriă, are trei ființe la care ține: calul, ogarul și șcimul cu care vîneză, și cătorul trei le pîrtă de grijă hrănindu-i cu tot ce le place mai bine, pe cal

tot cu fînă tocată
și cu orđă pisată,
de vînt vînturat,
cu apă
din năstrapă¹,

eră pe șioimă flă hrănesce asemenea tot cu paseri galbiore,
prinse de pe mare.

În bună înțelegere trăiau cu toții, cînd vanitatea și ambițiunea veniră să turbure această liniște fericită. Căci șioimul, încredîndu-se tăriei și răpediciunii aripelor sale, se laudă într'ună și că e mai iute de cît oricine, că poate să 'ntrecă la fugă chiar pe tovarășul său de vînatore, pe murgul vitezului.

Ense calul e de nobil viță, și lauda șioimului îi pare uă insultă. Decă — după deprinderile timpului², cînd orice cuvînt și orice

1. *Năstrapa* este uă cupă, un fel de pahar de bîut apă.

2. Acésta e încă uă dovédă că epoca la care se referă colindul este vécul de mijloc, cînd duelul era usitat în mod aprópe generic.

faptă în contra demnității și onorii trebuia să
spălate cu prețului luptei — merge să se plângă
stăpânului și să i ceară un duel cu șioimul,
uă 'ntrecere la fugă.

Ast-felă a-doua zi, într'ua sfântă Duminică,
tênărul își scote la luptă șioimul și murgul,

în câmpul curat
de toți lăudat,
unde se totă bată
doi vultură în ceră
p'ună fulgă d'aurelă,

ș'acolo, precum vultură se luptă p'ună fulgă
de aură într'e. cerului înălțime, ast-felă hotă-
rasce să lupte prin fugă și dragă săi tovarăși,
ca să dovedescă care e mai iute.

Tênărul îi potrivește ca nici unul să nu fiă
mai 'nainte său mai 'napoi de câtă altul,
ș'apoi le dă drumul să fugă, și fugă, și fugă
până nu se mai vedă în depărtare.

Restul se ni'lă spună însuși colindul :

Hrănesce
'Ngrijesce
Tênărul [Manole]
D'ună cală,
D'ună ogară,
D'ună vênătă șoimelă.
Cală cum 'ș' îngrijesce
Și cu ce'lă hrănesce ?
Totă cu fênă tocată

Și cu orđū pisatū
De vântū vēturatū,
Cu-apă

Din năstrapă.

Șioimū cum ș'ingrijese
Și cu ce 'lū hrănesce ?

Totū cu 1ășerele,

Pasēri mititele,

Pasēri gălbiore

Pinse de pe mare.

Intr'u septēmână,

Sta șoimulū p'uă rēnă

Murgulū đicēndū

Ș'ast-felū cuvēntāndū :

— „Tu mănāncī de gēba

„Și 'n zadarā beī apa,

„Cācī nu pođi sē sborī,

„Sē plutescī pe norī,

„Sē mē 'ntrecī po mine

„Cum te 'ntrecū pe tine.

Murgulū se scula,

La stăpānū mergea

Ș'ast-felū ȳ grāia :

— „Stăpāne, stăpāne,

„Dragū stăpānū alū meū

„Datū de Dumneđeū,

„Șioimulū s'a 'ngāmfatū

„Și s'a lāudatū

«Că n fugă m'o 'ntrece.

Tēnērulū [Manole]

Din gurā grāia

Ș'ast-felū ȳ đicea :

— „Pascī, murgule : lasă !

„Pasci, de mi-te 'ngrașiă,
 „Căci ađi e Sâmbătă,
 „Măne'i Dumenică,
 „Și pe voi v'oiu scôte
 „La câmpul i departe,
 „La câmpulū curatū
 „De toți lăudatū,
 „Unde se totū batū
 „Doui vulturī în cerū
 „P'unū fulgū d'aurelū.

Sâmbăta trecea,
 Și ȡiua 'mī sosia.
 La câmpū îi scotea,
 Și mi 'i potrvia
 Și drumulū le da ¹.
 Murgulū că 'și lua
 Drumulū cu fuga
 De par'că sbura,
 Ș'apoī se 'ntorcea,
 Ca unū calū cu minte,
 C'unū cēsū mai nainte ².
 Șioimulū că 'mī pleca,
 Pe vântū că 'mī sbura,
 Ense rēmănea
 Și întârȡia,
 C'unū cēsū mai târȡiu,
 Totū prin crângurce

1. Asocierea între *calu* și *șioimū* sē 'ntălnesc adesea în cânturile populare și chiarū în colinde. A se vedē, de exemplu, colecȡiunea d-lui At. M. Marinescu, pag. 130.

2. În privinȡa renumirīi *cailoru* romāni. sē se consulte Cantemiru în *Descrierea Moldovei*. Hasdeū în *Principie de filologiē*, At. M. Marienescu în colecȡiunea sea de *Colinde* pag. 116, și *Poesiū populare* culese de V. Alexandri.

După păserele,
 Paseri gălbiore,
 Paseri de pe mare.
 Acas' de 'mî venia,
 Pe stâlpü sê lăsa
 Cântându,
 Ciripindü,
 Din gură grăindu :
 — »Stăpâne, stăpâne, .
 „Dragü stăpânü alü meü
 „Datü de Dumneđeü,
 „Vin' de mă slutesce
 „Şi mă pedepsesce,
 „Că eü amü venită
 „C'unü cêsü mai târđiü.
 Murgulü d'auđia,
 Milă 'I-se făcea
 Ş'ast-felü că 'mî grăia :
 — »Stăpâne, stăpâne,
 „Dragü stăpănu alü meü
 „Datü de Dumneđeü,
 „Şioimulü nu'ţi sluţi,
 „Că ţi-o trebui
 „Rarü la đile marî,
 „Diua de Crăciunü
 „Şi de Bobotéză.
 „La curte de'ı merge
 „Călare pe murgulü,
 „Pe umerî cu şioimulü,
 „Domnulü te-o vedé,
 „Bine i-o părc
 „Şi ţi-o mulţami,
 „Şi te-o dărui

„C'ună dardă,
 „C'ună cioltară,
 „C'ună caftană de Downă
 „Taie capū de omū.
 Tênerulū [Manole]
 Fiă'mī sănētosū
 Cu tată,
 Cu mamă,
 Cu dōmn^x frumōs^x
 Și cu noī cu toī.

'Ast-felū, pe lângă dialogū, avomū aci uă descriere cu totulū dramatică, uă acțiune puternică și interesantă, în cërta calului cu șioimulū, în plângerea'ī către stăpânū, în hotărîrea accestuia de a'ī scōte la întrecere, în rezultatulū luptei.

Calulū nu putea răbda ca șioimulū sē se credă mai iute de câtū dēnsulū, numai pentru c'avea aripi. Sciindu-se destulū de rāpede și cu mai multă „minte“, elū reclamă cu stăruință sē fiă pusū la 'ncercare. Și fericitū e cândū dobāndesce biruința.

Din contra, șioimulū — tipulū omului îngâmfatū și lăudārosū — se iē după paseri, în-târziēză și, cândū ajunge, constată că pré multa încredere 'n sine e adesea funestă. Puindu-se dērū pe parulū sēū obicinuitū, mărturisesce singurū că e de vină și, c'ua lealitate demnă de nesce epoce medievale, își cere singurū pedēpsa.

Atunci, ni se presintă uă scenă duiósă.

Calul, pe lângă agerime, are atâta mărinimiă, în câtü intervine chiarü dënsulü ca să cëră iertarea adversarului, căci dorința'ï erea nu să 'și rësbune — asemenea simțiminte fiindü nepotrivite cu fala, cu forța, cu meritele reale — ci să facă pe vorbaretulü șioimü a'ï recunósce cualitățile, a nu i-le mai pune la 'ndoiélă.

Uá așia de nobilë purtare, unită cu nobila șioimului sinceritate, suntü învëțăminte binc-făcëtóre și póte mai eficace de câtü morala multorü fabule versificate.

Ast-felü, printr'acestü colindü, suntemü strămutați în flórea véculü de miđlocü și asistămü la duelulü a doui luptătorü de frunte, nu pentru interese séü pentru motive nedemne, ci pentru ântâiätate, pentru renume, pentru onóre. Érü cândü unulü învinge prin însușirile'ï superióre, nu numai că protivniculü cedéză și'ï recunósce victoria, dérü chiarü victoriosulü uséză de dënsa cu modestiă și cu generositate, stăruindü a se păstra învinsului viéța și rangulü ce-avusese.

Colindulü acesta mi-se pare dérü una din cele mai frumóse produceri ale musci nóstre populare, atätü prin alegerea persónelorü ce represintă și prin simțimintele ce punc 'n jocü, câtü și prin curățenia limbei, prin regularitatea versificării, prin acțiunea ce posede, prin poesia imaginelorü.

Cu mândriă d'érü, cu legitimă mândriă cată să întoneze colindătorii cânturii de felulü ace-sta. Și cine óre n'arü fi mândru d'asemenea bucăți de adevărată valóre?

XIII.

RECAPITULARE SI CONCLUSIUNE.

Schițândü modulü cum se propagă diferitele produceri datorite geniului popularü, ne-amü pututu da séma despre caracterulü generalu alü colindelorü și despre mutabilitatea nume-lorü ce figuréză 'ntr'ênsele.

Amü văđutü ierășii că atâtü etimologia, câtü și originea cântecelorü și datinelorü pen-tru care se'ntrebuințéză, suntü departe d'a fi nesce provenințe slavone, cum s'a cređutü și s'a susținutü de unii, că ele ne conducü din contra la clasicitatea greco-latină și ne oglin-descü vicisitudinile vieței naționale.

Colindele d'érü forméză uă 'nsemnată parte din poesia română: instituțiunea d'a se colinda în nóptea de ajuunulü Crăciunului și a noulü anü e pe atâtü de vechiă, pe câtü de prețiosă ¹.

Aceste cânturii, alü cărorü caracterü arhaicü nu trebuie esageratü de nimeni, merită să o-

1) A se vedé ale mele „*Incercări critice asupra unaru Cre-dințe, datine și Moravuri*“ cit. supra.

cupe și dâensele unū locū onorabilū lângă balade, doine și alte rodirī zîmbitorē ale măistrei muse sătene. Căci și ele suntū gingașe pentru inimă și minte, nestimate pentru literatură.

Cu tôte acestea, vędurămū că mai nimenī n'a scrisū despre dâensele, că numai Cantemirū-Vodă le-a menționatū în trecētū la 1716, că prima culegere d'asemenea cânturī a contribuitū mai multū la discreditarea lorū, de câtū la uă dręptă și meritată stimă din partea erudiților, din partea națiunii.

Pentru a face dērū ca și mai mulți, decă nu toți, să le cunóscă și să le pólă prețui — căci séu unī nu sciaū ce suntū, séu alți aveaū uă ideiă cu totul nelămurită despre dâensele— amū cređutū că facū bine s'arētū, pe lângă cele mai susū menționate: epoca și modulū colindării; ce'nsemnáză refrenulū care li-se repetă; cum aceste cântece populare se 'mpartū firesce mai ântaiū în imnuri religióse, c'ua mitologiă păgână străvestita 'n haina creștinėtății și scrvindū în același timpū ca propagandă și ca stimulū pentru dogmele și preceptele avangelice, apoi în colinde profane, care suntū vechī legende, descrierī de moravuri, de costume, de instituțiuni și de meserii diferite.

În categoria celorū din urmă, amū întălnitū și așia ڃise legende istorice, cânturī cu nu-

miri de localităţi şi de popóre, a căroră esistenţă e pe deplină cunoscută şi constatată prin evenimentele trecutului. Ast-felū, colindele relative la Franci, spre a fi şi mai bine 'nţelese, aū necesitatū câte-va amintiri istorice şi recapitularea pe scurtū a vechielorū nóstre relaţiunii comerciale cu Veneţianii şi cu Genovesii.

Asemenea consideraţiuni mă-aū inspiratū şi colindulū privitorū la vânătoră cu şioimii, una din instituţiunile care aū jucatū celū mai mare rolū în evulū meşii.

Din aceste scurte noţiuni, care, asupra unei sincere şi mari colecţiuni d'aşia cântece populare, s'arū puté continua încă, resultă, pare-mi-se, deosebita 'nsemnătate a imnurilor cântate la noi pêne 'n ziua de astăzi.

Intr'ênsele, găsimū uă limbă curatū populară, păstrându şi dovedindū tóte înrîuririle esercitate asupra'i de elementele şi de idiomle străine. Alături cu supinulū *faptū* în locū de *făcutū*, pe care'lū întâlnimū în vechiele tipărituri, în cărţile celesiastice şi 'n descântece ¹, colindele păstréză nimirile curatū romanice de *domnū*, *dómnă*, rarū espresiunile de *jupânū* şi *jupânésă*, ênsē nici-uă-détă pe *kir* seū *kira*, ceia-ce dov-

1. A se vedé ale mele *Cercetări asupra Proverbelorū române* [Bucureşti. 1877] pag. 39-40.

desce că formațiunea loră trebuie pusă în epoce cândă limba română începea să fiă influințată de slavonisme, în epoce cu multă anteriore regimului fanariotică.

Versificarea loră e 'n generală regulată, 'eră lipsa de rime și de versuri suntă sigiliul vechimei, în contra căreia tradițiunea orală n'a putut fi mai cu putere.

Numirile tehnice de meserii, de unelte, de vestminte adaugă colindeloră importanța ce le dă limba.

Câtă despre simțimintele ce respiră, faptul neîndoios e că mai tôte pot fi puse 'n prima lineă: practicarea virtuții, binefacerea, generositatea, vitejia, independința de caracteră, într'ună cuvântă tôte însușirile vieței de uă-dinióră, din nesce epoce de demnitate și de fală, se 'ntâlnesc la totă pasulă și 'n totă cânteculă, spre a ne proba înălțimea nivelului moralității la străbunii noștri.

Prețulă colindeloră e déră totă atâtă de neîndoiosă în privirea forme, pe câtă e și 'n privirea fondului. Limba și espresiunile, nesilite, cugetarea și imaginele cele nevinovate, picturele cele naturale suntă în stare să țintescă de multe ori mîntea filologului, pëtrunderea criticului ș'a filosofului.

Femeia română își pôte adăpa sufletulă din

poesia neafectată și neprefăcută a colindelor, pentru ca să 'și formeze inima și să 'și întărească duioșia simțirilor.

Tinerii voră face unu actă de pietate culegându-le cu îngrijire, cu venerațiune, cu sinceritate, și scăpându-le ast.fel dintr'ua sigură și apropiată perđare.

Éră maturii și bătrânii potă găsi în studiulă loră ua plăcută ș'ua folositoare îndeletnicire.

Cu modulă acesta, toți își voră avé partea din comóra în care ne suntă păstrate credințele, datinele și moravurile, începëndă de la legende și colinde, pênă la ghicitorile noptatice, adică 'n totă ce se coprinde sub numele generică de literatură populară.

Depositarulă onestă ală acestui tesaură a fostă, în ultimii secolă, numai săténulă română, numai țéranulă, cultivatorulă pământulă și ocrotitorulă patriei.

Se cuvine déră ca, oră de câte oră constatămă prețulă bunuriloră de dânsulă păstrate, să 'l aducemă ună meritată omagiă și să ne legămă a 'lă stima, a 'lă iubi, a 'lă îngriji cu multa mai multă convingere, cu multă mai multă sinceritate de câtă n'amă făcut-o pênă astăzi

TABLA DE MATERII

PAGINELE

I. Propagațiunea producerilor populare: „cântecul lui Isvoranu“.	5—14
II. Migrațiunea fabulelor: „planul simigiului“.	14—18
III. Insemnarea verbului „colindare“.	18—19
IV. Etimologia și originea colindelor: „Καλάνδα, calendæ“.	20—25
V. Dimitrie Cantemir. Prima colecțiune de colinde a d-lui At. M. Marienescu.	25—32
VI. Timpul și modul colindării. Divisiunea colindelor.	32—38
VII. Refrenul colindelor. Colindele religioase: mitologie pagână.	38—49
VIII. Colinde profane: descrieri de moravuri.	50—74
IX. Colinde cu alusiuni la fapte istorice.	75—80
X. Frâncii în România: comerțul Genovesilor și Venețianilor cu țările Mării-Negre.	80—94
XI. Descrieri artistice. Infruntarea tiraniei.	94—102
XII. Vânătoarea cu șoimii.	102—117
XIII. Recapitulare și concluziune.	117—121

Pretulü. 200 leü ~~50~~ bani.